

MINISTERSTWO INWESTYCJI I ROZWOJU

Program rządowy

Dostępność Plus

2018-2025

Lipiec 2018

Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju

Warszawa 2018

Opracowanie:

Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju

ul. Wspólna 2/4, 00-926 Warszawa

www.mii.gov.pl

Departament Europejskiego Funduszu Społecznego

tel. 22 273 80 50

fax. 22 273 89 08

e-mail: dostepnosc.plus@mii.gov.pl, sekretariatDZF@mii.gov.pl

SPIS TREŚCI

Dostępność Plus.....	1
SPIS TREŚCI.....	3
WYKAZ SKRÓTÓW.....	6
WSTĘP	7
DOSTĘPNOŚĆ – PO CO, JAK I DLA KOGO?	9
CZYM JEST DOSTĘPNOŚĆ?	9
KOGO DOTYCZY DOSTĘPNOŚĆ?.....	9
JAK DOSTĘPNOŚĆ WPŁYWA NA ROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY?	10
JAK PROGRAM PRZYCZYNI SIĘ DO POPRAWY DOSTĘPNOŚCI?.....	12
KTO ZREALIZUJE TEN PROGRAM?	13
JAKIE ZAPLANOWANO EFEKTY?.....	14
DIAGNOZA	16
Najważniejsze wyzwania w obszarze dostępności:.....	16
ARCHITEKTURA	17
TRANSPORT	18
EDUKACJA	19
CYFRYZACJA.....	21
ZDROWIE	22
KULTURA.....	23
KONKURENCYJNOŚĆ	24
KOORDYNACJA	24
I. ARCHITEKTURA.....	26
DZIAŁANIE 1. Budynek bez barier	27
DZIAŁANIE 2. 100 gmin bez barier	28
DZIAŁANIE 3. Służby architektoniczno-budowlane wrażliwe na dostępność....	28
II. TRANSPORT	30
DZIAŁANIE 4. Dostępny transport kolejowy	31
DZIAŁANIE 5. Remont i przebudowa 200 stacji pasażerskich	31
DZIAŁANIE 6. Dostępny transport zbiorowy.....	32
DZIAŁANIE 7. Szkolenia dla pracowników sektora transportu	33
DZIAŁANIE 8. Transportowa aplikacja mobilna.....	34

III.	EDUKACJA	35
	DZIAŁANIE 9. 200 szkół bez barier	36
	DZIAŁANIE 10. Asystent ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi	36
	DZIAŁANIE 11. Wsparcie edukacji włączającej.....	37
	DZIAŁANIE 12. Studia bez barier	37
	DZIAŁANIE 13. Dostępność w programach kształcenia.....	38
	DZIAŁANIE 14. Kadry dla edukacji włączającej	38
IV.	SŁUŻBA ZDROWIA.....	40
	DZIAŁANIE 15. 100 placówek służby zdrowia bez barier.....	41
	DZIAŁANIE 16. Dostępne usługi medyczne	41
V.	CYFRYZACJA	43
	DZIAŁANIE 17. Dostępne serwisy internetowe i aplikacje mobilne	44
	DZIAŁANIE 18. Dostępne treści multimedialne	44
	DZIAŁANIE 19. Przyjazny urząd	45
VI.	USŁUGI.....	46
	DZIAŁANIE 20. Dostępne usługi powszechne, e-commerce.....	47
	DZIAŁANIE 21. Numer 112 dla wszystkich	47
	DZIAŁANIE 22. Mobilność.....	48
	DZIAŁANIE 23. Dostępne usługi społeczne	48
	DZIAŁANIE 24. Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej.....	49
	DZIAŁANIE 25. Kultura bez barier.....	50
	DZIAŁANIE 26. Sport, turystyka i rekreacja bez barier.....	50
	DZIAŁANIE 27. Praca w administracji	51
VII.	KONKURENCYJNOŚĆ	53
	DZIAŁANIE 28. Program badań nad dostępnością – rzeczy są dla ludzi	53
	DZIAŁANIE 29. Innowacje społeczne jako „poligon” dostępności	54
	DZIAŁANIE 30. „Dobry pomysł”.....	54
	DZIAŁANIE 31. Centra wiedzy projektowania uniwersalnego	55
	DZIAŁANIE 32. Targi dostępności.....	55
	DZIAŁANIE 33. Marka „Dostępność”.....	55
VIII.	KOORDYNACJA	57
	DZIAŁANIE 34. Polski <i>Access Board</i>	57
	DZIAŁANIE 35. Prawo dla dostępności	58
	DZIAŁANIE 36. Polskie Standardy Dostępności	59
	DZIAŁANIE 37. Procedury bez barier.....	59

DZIAŁANIE 38. Współpraca na rzecz dostępności	59
DZIAŁANIE 39. Zamówienia publiczne i inwestycje	60
DZIAŁANIE 40. Certyfikacja dostępności	61
DZIAŁANIE 41. Monitoring polityk publicznych	61
DZIAŁANIE 42. Potencjał organizacji pozarządowych	62
DZIAŁANIE 43. Spójna polityka społeczna na rzecz dostępności	62
DZIAŁANIE 44. Społeczna świadomość dostępności	63
SYSTEM REALIZACJI	65
MONITOROWANIE I EWALUACJA.....	67
FINANSOWANIE	68

WYKAZ SKRÓTÓW

ONZ – Organizacja Narodów Zjednoczonych

PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

PJM – Polski Język Migowy

PKP – Polskie Koleje Państwowe

PLK – Polskie Linie Kolejowe

SJM – System Językowo-Migowy

SOR – Strategia na Recz Odpowiedzialnego Rozwoju

TSI PRM – Rozporządzenie Komisji Europejskiej nr 1300/2014/EU w sprawie technicznych specyfikacji interoperacyjności odnoszących się do dostępności systemu kolei Unii dla osób niepełnosprawnych i osób o ograniczonej możliwości poruszania się

WCAG 2.0 – Web Content Accessibility Guidelines

WHO – Światowa Organizacja Zdrowia

WSTĘP

Miarą dojrzałości państwa jest to, jak traktuje i opiekuje się swoimi słabszymi obywatelami. Naszym wielkim zadaniem będzie stworzenie Polski prawdziwie przyjaznej dla osób starszych i niepełnosprawnych.

Expose Prezesa Rady Ministrów
Mateusza Morawieckiego, 12 grudnia
2017 roku.

Bezpieczeństwo, zdrowie, wolność czy bardziej generalnie – dobra jakość życia, to wartości, które są celem każdego z nas i podstawą dobrobytu współczesnego społeczeństwa. Jednym z aspektów jakości życia jest swobodny dostęp do dóbr, produktów, usług i możliwość udziału w życiu społecznym i publicznym. Dostęp nie zawsze jest równy dla wszystkich – bo ludzie na różnych etapach życia mają różne potrzeby i różne możliwości.

Żaden kraj nie rozwija się w sposób zrównoważony, jeśli istnieją w nim duże nierówności społeczne. Dla każdego z nas oznacza to równe szanse w osiąganiu pozycji społecznej, dóbr materialnych czy realizacji potrzeb i ambicji. Dostępna i przyjazna przestrzeń publiczna to warunek sukcesu. Dlatego dla poprawy spójności w społeczeństwie, państwo musi podejmować działania prawne, organizacyjne, instytucjonalne czy finansowe, które będą służyć wyrównywaniu szans wszystkich.

Aby zapewnić w Polsce przyjazne warunki do życia, potrzebny jest kompleksowy program, zapewniający wieloaspektowe, systemowe i skoordynowane działania. Ich celem jest podniesienie jakości i zapewnienie niezależności życia dla osób o szczególnych potrzebach, w tym osób starszych i osób z trwałymi lub czasowymi trudnościami w zakresie mobilności lub percepcji. Służyć temu będzie poprawa dostępności przestrzeni publicznej, w tym architektury, transportu, produktów i usług na szeroką skalę.

Wszystkie te działania zostały ujęte w ramy rządowego Programu Dostępność Plus.

To nowa inicjatywa, której celem jest dokonanie przełomu w rozwoju cywilizacyjnym i jakości życia wszystkich mieszkańców naszego kraju. Program dotyczy sfer życia społecznego, które dotychczas nie były wystarczająco obecne w debacie publicznej, nie tworzyły spójnej całości. Swym zakresem obejmuje solidarność z najłabszymi oraz zrozumienie i wyrównanie szans dla wszystkich osób o szczególnych potrzebach, na równi z innymi. Stąd też przyjęta formuła Programu Dostępność Plus różni się od standardowych strategii i programów. Przyjęto bowiem, że Program, który powstał w reakcji na potrzeby osób z niepełnosprawnościami i we współpracy ze środowiskiem organizacji pozarządowych musi być prosty i zrozumiały dla wszystkich. Również w swojej treści.

Program wyrasta z trzech głównych przesłanek. Po pierwsze, jest zakorzeniony w zasadzie pomocniczości państwa wobec wszystkich grup społecznych. Wśród nas żyje bardzo wiele osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności, seniorów, osób doświadczających czasowej utraty zdrowia czy sprawności fizycznej. Dla nich wszystkich – ale także dla nas samych w przyszłości – musimy zbudować dostępną, przyjazną przestrzeń publiczną i dobre warunki życia.

Po drugie, Program jest konsekwencją polityki zrównoważonego rozwoju. Polityka ta wskazuje, że rozwój społeczny jest zasadniczym czynnikiem wsparcia postępu gospodarczego. Generuje innowacje i zasoby do ich tworzenia.

Po trzecie, Program jest wynikiem oceny stanu rzeczywistości społecznej i fizycznej. Osoby z niepełnosprawnościami i seniorzy stanowią znaczną część naszego społeczeństwa, żyją w rodzinach i lokalnych społecznościach obok nas, korzystają na co dzień z tych samych usług i produktów. Przestrzeń publiczna wymaga więc istotnej przebudowy, aby na równych zasadach służyć wszystkim jej użytkownikom. Ideą jest podejmowanie działań dziś z myślą o przyszłości z lepszą jakością życia dla wszystkich.

Tego rodzaju zmiana jest osiągalna pod warunkiem realizacji Programu, w który zaangażowana zostanie nie tylko strona rządowa, ale także samorzady terytorialne, przedsiębiorcy, partnerzy społeczni oraz mieszkańcy. Każdy z użytkowników przestrzeni powinien móc być jej współprojektantem, bo przecież to on będzie w przyszłości w niej mieszkał i z niej korzystał. Razem możemy zdziałać więcej dla wszystkich obywateli.

Program jest ambitny ale uwzględnia realia finansowe i dlatego został zaplanowany na kilka najbliższych lat. Program służy celom realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR), która zakłada stabilność finansów publicznych. Dlatego pomimo iż skala inwestycji jest duża – nie spowoduje istotnego obciążenia dla budżetu kraju czy samorządów. Impuls budżetowy z jakiego Polska korzysta w ramach europejskiej polityki spójności jest doskonałą okazją do zaprojektowania lepszego, bardziej przyjaznego otoczenia dla nas wszystkich. Każdy z nas na różnych etapach życia doświadcza barier i boryka się nawet z prostymi zadaniami. Teraz mamy szansę stworzyć lepszą rzeczywistość dla tych, którzy tego doświadczają częściej, a nawet przez całe życie. Kraj, który dba o swoją przyszłość, dba o wszystkich obywateli. Wspólnie wykorzystajmy tę szansę i stwórzmy lepszą, bardziej przyjazną Polskę.

Program Dostępność Plus jest programem rządowym, przyjętym uchwałą Rady Ministrów. Ze względu na intencjonalnie ogólne i przyjazne w formie dla każdego obywatela zapisy tego dokumentu, nie zawiera on wielu rozwiązań szczegółowych, implementacyjnych, które zostaną opracowane i ujęte w osobnym dokumencie, służącym do praktycznego wdrażania Programu. Dokumentem tym będzie synteza okresowych Planów Wdrażania Działania, przygotowanych przez koordynatorów poszczególnych Działań w Programie.

DOSTĘPNOŚĆ – PO CO, JAK I DLA KOGO?

DLACZEGO POLSKA POTRZEBUJE POPRAWY DOSTĘPNOŚCI?

CZYM JEST DOSTĘPNOŚĆ?

Dostępność to właściwość środowiska (przestrzeni fizycznej, rzeczywistości cyfrowej, systemów informacyjno-komunikacyjnych, produktów, usług), która pozwala osobom z trudnościami funkcjonalnymi (fizycznymi, poznawczymi) na korzystanie z niego na zasadzie równości z innymi. Dostępność jest dla wielu osób warunkiem prowadzenia niezależnego życia i uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym kraju, społeczności lokalnej, szkoły czy miejsca pracy.

Dostępność może być zapewniona głównie dzięki zastosowaniu dla nowych inwestycji uniwersalnego projektowania, którego celem jest ułatwienie życia wszystkim członkom społeczeństwa, w tym osobom z niepełnosprawnościami. Dostępność to także usuwanie istniejących barier poprzez racjonalne usprawnienia, w tym technologie kompensacyjne i asystujące. Zapewnianie dostępności – czy inaczej udostępnianie – gwarantuje dotarcie do szerszej grupy odbiorców, otwarcie na nowych użytkowników, klientów, gości, zwiększając rozpoznawalność i aktywność na rynku konsumenckim. Większość rozwiązań technologicznych czy architektonicznych, z których dziś chętnie korzystają wszyscy, pierwotnie tworzona była z myślą o osobach ze szczególnymi potrzebami, na przykład autobusy niskopodłogowe, przestronne toalety, podjazdy, brak progów, regulowane meble, antypoślizgowe powierzchnie, informacja głosowa.

KOGO DOTYCZY DOSTĘPNOŚĆ?

Dostępność dotyczy nas wszystkich ale w codziennym życiu jej brak jest dostrzegany głównie przez osoby o szczególnych potrzebach, w tym indywidualnych, wynikających z braku pełnej sprawności. Dostępność dotyczy w szczególności:

- osób na wózkach inwalidzkich, poruszających się o kulach, o ograniczonej możliwości poruszania się;
- osób niewidomych i słabo widzących;
- osób głuchych i słabo słyszących;
- osób głuchoniewidomych;
- osób z niepełnosprawnościami psychicznymi i intelektualnymi;
- osób starszych i osłabionych chorobami;
- kobiet w ciąży;
- osób z małymi dziećmi, w tym z wózkami dziecięcymi;

- osób mających trudności w komunikowaniu się z otoczeniem (także z rozumieniem języka pisanego albo mówionego);
- osób o nietypowym wzroście (w tym również dzieci);
- osób z ciężkim lub nieporęcznym bagażem, towarem.

Proponowana definicja ma zastosowanie zarówno do potrzeb czasowych jak i trwałych.

Z punktu widzenia dostępności przestrzeni publicznej, beneficjentami Programu, którzy skorzystają ze środowiska dostępnego będą nie tylko osoby starsze czy z niepełnosprawnościami. Ocenia się, że nawet 30% społeczeństwa może mieć trwałe lub czasowe ograniczenia w mobilności czy percepcji. Należą do nich ludzie poruszający się przy pomocy sprzętu wspomagającego (kul, lasek, balkoników, protez, wózków inwalidzkich), z uszkodzonym narządem słuchu, wzroku, z trudnościami manualnymi i poznawczymi (na przykład po udarze, cierpiący na chorobę Alzheimera), kobiety w ciąży, osoby z wózkiem dziecięcym, z ciężkim bagażem oraz słabsze fizycznie i napotykające trudności w poruszaniu się (na przykład w wyniku urazu lub choroby). Wiele z tych osób nie posiada statusu osoby niepełnosprawnej.

JAK DOSTĘPNOŚĆ WPŁYWA NA ROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY?

Dostępność wpływa na wiele obszarów życia wszystkich obywateli bez wyjątku, determinując ich indywidualną sytuację społeczną i ekonomiczną oraz warunkując jakość życia. Dla dorosłego człowieka, zdrowego, w pełni sił, który nie potrzebuje wsparcia w poruszaniu się, doświadczaniu rzeczywistości, dostępność jest najczęściej niezauważalna. Ale dla wielu osób, czasowo bądź trwale dotkniętych trudnościami, dostępność warunkuje możliwość samodzielnego, niezależnego funkcjonowania i udziału w różnych sferach życia. W życiu codziennym, dostępność miejsca zamieszkania, szkoły, sklepu, środków transportu, miejsca pracy, czy urzędów jest jednym z fundamentalnych elementów funkcjonowania społeczeństwa, opartego na zasadach równości i solidarności. Od kondycji dostępności zależy stopień rozwoju tak bardzo dziś potrzebnych więzi społecznych – budowanych na przykład w drodze międzypokoleniowej integracji.

Przez ostatnie lata Polska na tle innych państw Unii Europejskiej, rozwijała się gospodarczo w relatywnie szybkim tempie. Rozwój, który jest zrównoważony nie powinien obejmować jednak wyłącznie kwestii ekonomicznych. W takim samym stopniu musi uwzględniać wymiar spójności czy solidarności społecznej, mierzonej poprawą jakości życia wszystkich mieszkańców, a najbardziej osób o szczególnych potrzebach czy zagrożonych społecznym wykluczeniem. Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom osób z niepełnosprawnościami, ich rodzin i opiekunów, konieczne jest także zwiększenie dostępu do usług społecznych, szczególnie tych pozwalających na odbudowanie zdolności do niezależnego funkcjonowania w sferze społecznej jak usługi asystenckie. Doświadczenia samorządów i organizacji pozarządowych, które realizują tego rodzaju usługi, zdecydowanie potwierdzają konieczność odpowiedzi na potrzeby osób z niepełnosprawnościami do aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym, rozwijania i podtrzymywania aktywności. Potrzeba utrzymania lub nauki samodzielności, na miarę możliwości każdej osoby niepełnosprawnej oraz odciążenie opiekunów są bardzo ważnymi powodami, dla których należy poszukiwać nowoczesnych rozwiązań wsparcia.

Pierwsza dekada XXI wieku obok znaczących zmian o charakterze globalnym, przyniosła istotne zmiany struktury wiekowej ludności i wzrost udziału osób o szczególnych potrzebach, wymagających tworzenia przestrzeni, produktów i usług wolnych od barier. Polska jest obecnie najszybciej starzejącym się państwem Unii Europejskiej. Populacja osób powyżej 65. roku życia stanowi obecnie 16% mieszkańców Polski. W 2025 roku osiągnie 22% ludności, a w 2050 roku – 33%. Według prognoz, seniorzy będą stanowili coraz liczniejszą grupę społeczną – zdrowszą i dłużej aktywną (także zawodowo) niż dziś, ale w znacznej części wymagającą opieki i wsparcia w samodzielnym funkcjonowaniu (szczególnie w przypadku osób sędziwych po 80. roku życia, których liczba w 2030 roku wyniesie około 2,2 mln). Wraz z wydłużaniem się długości życia zauważalny jest wzrost liczby osób z niepełnosprawnościami wynikającymi między innymi z osłabienia wzroku, słuchu, narządu ruchu. Samodzielne funkcjonowanie nie oznacza tylko codziennej, elementarnej samoobsługi, ale także możliwość prowadzenia gospodarstwa domowego i wyjścia poza jego ramy – na przykład w celu zrobienia zakupów, wizyty u lekarza, odwiedzania znajomych czy rodziny. Szczególnie u osób samotnych, niemoc wykonania tych czynności ogranicza samodzielność i prowadzi do wykluczenia z życia społecznego. Rosnąca populacja osób starszych stanowić będzie także coraz bardziej istotny segment konsumentów dóbr i usług, co stwarza szanse dla rozwoju srebrnej gospodarki (gospodarki senioralnej).

Ryzyko wykluczenia społecznego dotyczy nie tylko osób starszych. W równym stopniu narażonych na nie, zgodnie z danymi ze spisu powszechnego, jest około 4,7 mln osób niepełnosprawnych mieszkających w Polsce – czyli około 12,2% naszego społeczeństwa. W zależności od przyjętej definicji niepełnosprawności ta grupa może liczyć od 4,9 mln do nawet 7,7 mln osób choć brakuje dokładnej statystyki. Międzynarodowe organizacje, między innymi *European Federation of Hard of Hearing People*, zwracają uwagę, że polskie statystyki są niedoszacowane i nie oddają realnego obrazu społeczeństwa. Nie wiadomo dokładnie jaki procent stanowią osoby z niepełnosprawnościami ruchowymi. Przyjmuje się, że jest ich około 10% ogólnej liczby. W Polsce żyje około 1,8 mln osób z niepełnosprawnością wzroku, w tym jak szacują organizacje pozarządowe – około 5 tysięcy osób całkowicie niewidomych. Większość z nich nie urodziła się niewidomymi, ale straciła wzrok w ciągu życia z różnych powodów. W przypadku osób z niepełnosprawnością słuchu jeszcze trudniej o dane. Szacuje się, że to około milion osób głuchych lub słabo słyszących. Problem ze słuchem ma także co czwarta osoba po 65. roku życia. Niepełnosprawność to także ograniczenia intelektualne, choroby psychiczne czy niepełnosprawności sprzężone (dwa lub więcej rodzajów ograniczeń). W poradniach zdrowia psychicznego leczy się ponad milion osób. Według ostrożnych szacunków, w różnym stopniu natężenia oraz częstotliwości, pośrednio lub bezpośrednio problemy te dotyczą około 5-8 mln Polaków (nawet blisko co czwarta osoba). Wliczone w to są także sytuacje czasowej niepełnosprawności, na przykład u osób po wypadkach, urazach, po operacjach, ciężkich chorobach, które po leczeniu i rehabilitacji wracają do pełnej sprawności lub co najmniej ich sprawność się poprawia. Niemniej jednak czasowo oni również potrzebują szczególnych rozwiązań. Co więcej, szacuje się, że w związku z intensywnym rozwojem cywilizacji i uprzemysłowienia, a co za tym idzie zwiększeniem poziomu społecznych zagrożeń – przewidywane jest nasilenie się ryzyka pogorszenia kondycji psychicznej społeczeństwa.

Aktywność i samodzielność osób z niepełnosprawnościami jest z różnych powodów utrudniona. Rozwój nowych technologii oraz produkty z obszaru technologii kompensacyjnych pozwalają na wyrównywanie szans, ale często barierą pozostają wysokie ceny lub brak możliwości ich zastosowania w indywidualnych przypadkach. Dlatego ważne jest, aby nie tylko kompensować skutki niepełnosprawności na poziomie indywidualnym, ale przede wszystkim stwarzać warunki dla budowy otoczenia, które będzie przyjazne i zbudowane na zasadach uniwersalnych.

JAK PROGRAM PRZYCZYNI SIĘ DO POPRAWY DOSTĘPNOŚCI?

Program Dostępność Plus zakłada dwutorowe oddziaływanie na stan dostępności w Polsce.

Pierwszym, strategicznym wymiarem jest **trwale włączenie problematyki dostępności do wszystkich polityk publicznych, do praktyki planowania, realizacji i oceny funkcjonowania państwa.**

Zostanie to osiągnięte poprzez:

- Po pierwsze – wprowadzenie przepisów prawnych (standardów dostępności), które zagwarantują dostępność w prowadzeniu inwestycji budowlanych, zakupie odpowiednio przygotowanych środków transportu, oznaczaniu tras i przestrzeni publicznej, usług czy realizacji zadań z wykorzystaniem środków publicznych (na przykład dostępne strony internetowe, druki, formularze). Wymaga to skoordynowanego podejścia w różnych sektorach i spojrzenia na tę problematykę „z lotu ptaka”. Skoordynowana polityka zapewniania dostępności musi mieć charakter partycypacyjny – włączający wszystkie podmioty i środowiska w przygotowanie, dostarczanie i weryfikację dostępnych produktów i usług powszechnych. W rezultacie tych działań, kwestia dostępności stanie się integralnym, trwałym i istotnym elementem różnych polityk publicznych. Oznacza to, że każde nowo podejmowane działanie, każdy nowo zakupiony środek transportu czy każdy nowo oddawany do użytku budynek publiczny i wielorodzinny budynek mieszkalny będzie spełniał wymagania dostępności, służąc wszystkim użytkownikom.
- Po drugie – inwestycje w wiedzę, kompetencje i umiejętności w zakresie dostępności dla kreatorów rzeczywistości społecznej. Dotyczy to w szczególności architektów, urbanistów, inżynierów, programistów, pracowników nadzoru budowlanego, projektantów i przedstawicieli wielu innych zawodów, którzy będą tworzyć i modernizować nasze otoczenie przez kolejne dziesięciolecia.
- Po trzecie – stworzenie lepszych możliwości rozwoju nowych technologii asystujących, kompensacyjnych czy rozwoju produktów i usług opartych na zasadzie uniwersalnego projektowania. W konsekwencji doprowadzi to do rozwoju modeli biznesowych opartych o przewagę konkurencyjną jaką jest zapewnienie dostępności i poszerzanie grupy klientów czy użytkowników danego produktu lub usługi.

Drugim wymiarem działań zaplanowanych w Programie są **inwestycje (budowlane, transportowe, technologiczne)** w istniejące budynki użyteczności publicznej i zasoby mieszkaniowe wielorodzinne, przestrzeń, środki transportu, strony internetowe czy usługi o charakterze powszechnym. W formie konkursów na dofinansowanie likwidacji barier, między innymi szkoły, dworce, przystanki, biblioteki, przychodnie i szpitale staną się bardziej dostępne. Obecność środków rozwojowych z funduszy europejskich stanowi tu dodatkowe ułatwienie i źródło finansowania wielu nowych inwestycji i modernizacji.

Oczywiście przebudowa w duchu idei dostępności całej istniejącej infrastruktury nie jest dziś możliwa. Żaden kraj nie osiągnął nigdy w pełni dostępnej przestrzeni publicznej – tym bardziej nie byłoby to możliwe w krótkim okresie realizacji Programu Dostępność Plus. Chcemy jednak, aby podjęte działania miały charakter katalizujący i skokowo poprawiły stan dostępności w naszym kraju, wyznaczając standardy i stanowiąc inspirację dla dalszych działań w tym obszarze.

Na ten proces należy patrzeć również w perspektywie zmian krótko i długofalowych. Niektóre rozwiązania (legislacyjne) będą możliwe do realizacji już w latach 2018-2019 – choć nie zawsze ich efekty będą widoczne od razu. Często będą miały one charakter odroczonego, na przykład zamówiony zgodnie ze standardami dostępności tabor kolejowy zostanie dostarczony przez producentów za kilka lat. Efekty programu edukacyjnego, skierowanego do inżynierów i architektów zaowocują nowymi, bardziej dostępnymi projektami budowlanymi po zakończeniu przez nich nauki i rozpoczęciu kariery zawodowej.

Niemniej część inwestycji i zmian ma charakter bezpośredni i ich efekty będą widoczne dość szybko, poprawiając istotnie jakość życia mieszkańców. Dotyczy to na przykład wprowadzenia usprawnień w komunikacji z urzędami (zapewnienie tłumacza języka migowego, wyraźne oznaczenia pomieszczeń, recepcji, punktów obsługi klienta, zapewnienie materiałów w tekście łatwym do czytania i rozumienia), poprawy funkcjonalności przestrzeni publicznej (montaż ławek, spoczników, barierek, podjazdów) czy bezpieczeństwa i komfortu użytkowników i pasażerów (kontrastowe oznaczanie schodów, szkolenia dla personelu i obsługi transportu, więcej usług dostępnych on-line).

Podjęte zostaną także działania, które wzmocnią producentów technologii adaptacyjnych i kompensacyjnych, co przyczyni się do ich upowszechnienia, a w rezultacie większej dostępności cenowej i lepszej jakości.

KTO ZREALIZUJE TEN PROGRAM?

Idea dostępności jest uniwersalna i powinna zostać upowszechniona wśród wszystkich podmiotów zaangażowanych w kreowanie i realizację rzeczywistości społecznej. Program Dostępność Plus jest inicjatywą rządową, której realizacja spoczywa przede wszystkim na barkach całej Rady Ministrów. Jego koordynacja będzie prowadzona przez ministra właściwego ds. inwestycji i rozwoju ale wiele działań zależy od aktywności i zaangażowania poszczególnych resortów, odpowiedzialnych za prowadzenie określonych polityk publicznych.

Ze względu na fakt, że zmiany w zakresie dostępności konieczne są w sferach codziennego funkcjonowania każdego obywatela, poprawa jakości infrastruktury, komunikacji czy transportu będzie możliwa przede wszystkim dzięki zaangażowaniu konkretnych samorządów, władarzy miast i miasteczek czy przedsiębiorców,

odpowiedzialnych za świadczenie określonego rodzaju usług o charakterze publicznym bądź powszechnym. Również przedsiębiorcy, jako faktyczni dostawcy określonych produktów czy usług nie mogą pozostać obojętni na kwestie dostępności i kierowania swojej oferty do jak najszerszej grupy klientów, potencjalnych odbiorców.

Jednocześnie poprawa dostępności nie może się odbyć bez głosu osób najbardziej zainteresowanych – beneficjentów Programu. To właśnie doświadczenie, wiedza i kompetencje osób indywidualnych i ich przedstawicieli – stowarzyszeń, związków czy fundacji działających na rzecz osób z niepełnosprawnościami czy seniorów stanowiąc będzie istotny zasób dla realizacji Programu. Wszystkie Działania zaplanowane w Programie powinny zostać zrealizowane z udziałem lub przy zaangażowaniu i współpracy z organizacjami pozarządowymi – również poprzez zlecenie im w trybie konkursowym określonych zadań do realizacji.

JAKIE ZAPLANOWANO EFEKTY?

W wyniku realizacji Programu do roku 2025:

Przestrzeń będzie dostępna dla wszystkich

- **Okolo 1 000 miejsc i budynków użyteczności publicznej, w których zniesiono bariery architektoniczne, techniczne i komunikacyjne;**
- **Systematyczna poprawa istniejącej infrastruktury i otoczenia (dworce, przystanki, parki, chodniki);**
- **Dostępne nowo budowane budynki użyteczności publicznej i mieszkalnictwa wielorodzinnego;**
- **Dostępne nowo zakupione autobusy i tramwaje 100 gmin, w których poprawiono jakość przestrzeni publicznej (likwidacja barier) Dostępne strony internetowe wszystkich urzędów i instytucji;**
- **Dostępna dla wszystkich co najmniej połowa czasu antenowego w TV;**
- **Dostępne wszystkie nowo zakupione autobusy i tramwaje.**

POPRAWA DOSTĘPNOŚCI PRZESTRZENI PUBLICZNEJ, PRODUKTÓW I USŁUG

OBSZARY WSPARCIA

ARCHITEKTURA

TRANSPORT

EDUKACJA

SŁUŻBA ZDROWIA

CYFRYZACJA

USŁUGI

INWESTYCJE

- **DZIAŁANIE:**
- 1 - Budynki bez barier
- 2 - 100 gmin bez barier
- 4 - Dostępny transport kolejowy
- 5 - Remont i przebudowa 200 stacji pasażerskich
- 6 - Dostępny transport zbiorowy
- 8 - Transportowa aplikacja mobilna
- 9 - 200 szkół bez barier
- 10 - Asystent ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
- 11 - Wsparcie edukacji włączającej
- 12 - Studia bez barier
- 13 - Dostępność w programach kształcenia
- 15 - 100 placówek służby zdrowia bez barier
- 16 - Dostępne usługi medyczne
- 17 - Dostępne serwisy internetowe i aplikacje mobilne
- 18 - Dostępne treści multimedialne
- 19 - Przyjazny urząd
- 21 - Numer 112 dla wszystkich
- 22- Mobilność
- 23 - Dostępne usługi społeczne
- 24 - Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej
- 25 - Kultura bez barier
- 26 - Sport, turystyka i rekreacja bez barier
- 27 - Praca w administracji

KONKURENCYJNOŚĆ

- **DZIAŁANIE:**
- 20 - Dostępne usługi powszechne, e-commerce
- 28 - Program badań nad dostępnością – rzeczy są dla ludzi
- 29 - Innowacje społeczne jako „poligon” dostępności
- 30 - „Dobry pomysł”
- 31 - Centra wiedzy projektowania uniwersalnego
- 32 - Targi dostępności
- 33 - Marka „Dostępność”

KOORDYNACJA

- **DZIAŁANIE:**
- 3 - Służby arch.-bud. wrażliwe na dostępność
- 7 - Szkolenia dla pracowników sektora transportu
- 14 - Kadry dla edukacji włączającej
- 34 - Polski Access Board
- 35 - Prawo dla dostępności
- 36 - Polskie Standardy Dostępności
- 37 - Procedury bez barier
- 38 - Współpraca na rzecz dostępności
- 39 - Zamówienia publiczne i inwestycje
- 40 - Certyfikacja dostępności
- 41 - Monitoring polityk publicznych
- 42 - Potencjał organizacji pozarządowych
- 43 - Spójna polityka społeczna na rzecz dostępności
- 44 - Społeczna świadomość dostępności

15

DZIAŁANIA INFORMACYJNE, PROMOCYJNE, BUDOWANIE ŚWIADOMOŚCI

DIAGNOZA

JAKI JEST OBECNY OBRAZ DOSTĘPNOŚCI W POLSCE?

Najważniejsze wyzwania w obszarze dostępności:

- niejednoznaczne i niewystarczające przepisy prawne w zakresie budownictwa, architektury i przestrzeni publicznej, infrastruktury liniowej, brak spójnych standardów dostępności obowiązujących w całym kraju;
- nieprzystosowanie większości istniejących budynków mieszkalnictwa wielorodzinnego do różnych potrzeb mieszkańców;
- brak skutecznych mechanizmów kontrolnych, brak systemu sankcji, niska świadomość wymagań związanych z dostępnością;
- brak wystarczającej liczby pojazdów transportu zbiorowego do obsługi osób z niepełnosprawnościami oraz systemowych rozwiązań na rzecz indywidualnej mobilności osób z niepełnosprawnościami;
- niedostosowanie obiektów i urządzeń dla potrzeb transportu publicznego (dworce, kasy, biletomaty);
- brak zintegrowanego systemu zarządzania transportem w zakresie obsługi osób o szczególnych potrzebach;
- nieprzystosowanie szkół i uczelni (infrastruktura, wyposażenie, oznaczenia, braki w wykształceniu pracowników, kwestie bezpieczeństwa) do potrzeb uczniów, studentów i personelu z niepełnosprawnościami;
- dominujące kształcenie o charakterze segregacyjnym, które powoduje obniżenie umiejętności społecznych i skutkuje porażką w nabyciu kwalifikacji, które wystarczą do podjęcia pracy o ambitniejszym charakterze;
- ograniczony dostęp do wysokiej jakości usług społecznych;
- niski poziom dostępności stron i aplikacji internetowych oraz materiałów multimedialnych (filmów, nagrań audio);
- niewielkie wykorzystanie nowych technologii komunikacyjnych do rozwiązywania problemów osób z niepełnosprawnościami;
- brak lub niewystarczająca liczba dostępnych placówek służby zdrowia, pod względem fizycznym i komunikacyjnym;

- niewielka ilość czasu antenowego w telewizji, dedykowanego osobom z niepełnosprawnościami, zawierającego między innymi audiodeskrypcję, napisy dla niesłyszących, napisy na żywo, tłumacza polskiego języka migowego; nieatrakcyjne pory emisji;
- niedostępność miejsc rekreacji i wypoczynku na przykład parków, plaż, kąpielisk, tras turystycznych;
- niska dostępność instytucji kultury, wydarzeń kulturalnych oraz brak przygotowania personelu;
- utrudniony dostęp do informacji na temat dostępności przestrzeni fizycznej, rzeczywistości cyfrowej, systemów informacyjno-komunikacyjnych, produktów i usług;
- brak lub ograniczona możliwość komunikacji urzędowej w formie alternatywnej (w tym druków, ulotek, wzorów pism, formularzy, wniosków).

ARCHITEKTURA

Rzeczywisty obraz dostępności przestrzeni i środowiska zurbanizowanego przedstawiają wrywkowe badania prowadzone przez instytucje państwowe i organizacje społeczne. Zakres dostępności obiektów użyteczności publicznej pokazuje na przykład badanie Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej. Analiza wykonana w powiatach województwa mazowieckiego wykazała, że całkowicie dostępne dla osób z niepełnosprawnościami jest tylko 9% obiektów użyteczności publicznej. Brak dostępności stwierdziły także kontrole Najwyższej Izby Kontroli z 2012 roku przeprowadzone w województwie podlaskim. Przebadano pod kątem dostępności 121 obiektów użyteczności publicznej oddanych do użytkowania w latach 2009-2011 i pierwszej połowie 2012 roku. Wśród tych obiektów aż 110 (91%) nie jest dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami. Brakuje badań i analiz przedstawiających skalę problemu w małych miastach i na wsi, gdzie poziom dostępności jest zdecydowanie niższy.

Zasadniczym problemem jest brak szczegółowych standardów, które byłyby zgodne z zasadami projektowania uniwersalnego oraz brak skutecznych mechanizmów kontrolnych, gwarantujących realizację dostępności dla nowych obiektów i przestrzeni. Polska jako jedno z czterech państw europejskich nie ma prawnie przyjętych standardów dostępności. Lokalnie (w wybranych miastach) wprowadzane standardy dostępności, choć są istotnym krokiem naprzód, są często niespójne, utrudniają osobom z niepełnosprawnościami orientację i nie zapewniają przewidywalności rozwiązań. Ustawodawstwo ogranicza się do likwidacji barier w dostępie do przestrzeni i budynków, poprzez wprowadzenie w ustawie Prawo Budowlane, który wymaga zapewnienia *niezbędnych warunków do korzystania z obiektów użyteczności publicznej i mieszkaniowego budownictwa wielorodzinnego przez osoby niepełnosprawne*. Interpretacja tego zapisu odnosi się często jedynie do zapewnienia fizycznego dostępu, bez zapewnienia dostępu równoprawnego. Inwestorzy niedostępnych obiektów żyją często w przekonaniu, że zapewnienie pomocy osób trzecich przy pokonaniu na przykład progów lub kilku schodów wejściowych, eliminuje problem osób z niepełnosprawnościami oraz czyni obiekt

przyjaznym tej grupie użytkowników. A przecież dostępny obiekt to taki, który pozwala na samodzielne korzystanie (na przykład wejście i formę ewakuacji) przez wszystkich, w tym osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności, oraz nie wymaga od użytkownika ponadstandardowego wysiłku lub pomocy osób asystujących.

Dla większości osób kluczowym elementem dostępności w przestrzeni publicznej jest swoboda poruszania się pieszo w przestrzeni publicznej (nie tylko w obiektach). Jest to najbardziej naturalny, najtańszy i dostępny dla najszerzej grupy użytkowników sposób przemieszczania się. Dla większości osób o szczególnych potrzebach podstawowy a często jedyny możliwy. Tymczasem w całym kraju jakość infrastruktury pieszej jest bardzo niska. Chodniki są w złym stanie technicznym, wąskie, zajęte przez słupy i parkujące samochody, przecięte krawężnikami. W wielu miejscach nie zachowują ciągłości. Takie bariery uniemożliwiają osobom ze szczególnymi potrzebami korzystanie z prawa do poruszania się. Jednocześnie finansowanie infrastruktury pieszej i rowerowej jest na niskim poziomie – na przykład w Warszawie to zaledwie 2% wszystkich wydatków na transport, przy zaleceniach Programu Środowiskowego ONZ na poziomie 20%. Zapewnienie dostępności pieszej z uwzględnieniem infrastruktury liniowej to warunek wygodnego i bezpiecznego poruszania się wszystkich użytkowników. Dostępność architektoniczna dotyczy nie tylko przestrzeni publicznej, ale w jeszcze większym stopniu mieszkania, w którym mogą istnieć pierwsze, uniemożliwiające niezależne życie bariery. Rodziny z osobami z niepełnosprawnościami mają większe trudności z zaspokojeniem potrzeb mieszkaniowych niż gospodarstwa domowe bez tych osób. Związane jest to z koniecznością zapewnienia opieki. Niskie dochody powodują problem z nabyciem lub wynajmem mieszkania na warunkach rynkowych.

W 2015 roku o dofinansowanie likwidacji barier architektonicznych, w komunikowaniu się i technicznych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych ubiegało się ponad 36 tys. osób z orzeczeniem o niepełnosprawności – orzeczenie jest warunkiem przyznania dofinansowania. Wsparcie otrzymało ponad 17 tys. Pokazuje to jak duża jest skala potrzeb, które w związku ze starzeniem społeczeństwa będą wciąż rosnąć.

Władze publiczne powinny zapewnić preferencyjne traktowanie rodzin z dziećmi z niepełnosprawnościami, poprzez łatwiejszy dostęp do mieszkań komunalnych, mieszkań w towarzystwach budownictwa społecznego oraz mieszkań i form wsparcia przewidzianych w Narodowym Programie Mieszkaniowym.

TRANSPORT

Transport publiczny to wydajniejszy i tańszy środek komunikacji. Szczególną rolę odgrywa w nim kolej, przewozy autobusowe czy – w niektórych większych miastach – tramwaje. Podstawowym problemem jest jednak dostępność komunikacji publicznej – rozumiana jako możliwość łatwego dotarcia do przystanku ale także korzystanie bez barier z samego środka komunikacji publicznej. Obecnie czynnych dla ruchu pasażerskiego stacji jest łącznie ponad 2,7 tys. (zarządzanych przez PKP jako peronów z drogami dojeżdżania), z czego ponad 1,7 tys. jest dostępnych dla osób o ograniczonej możliwości poruszania się. Organizacje pozarządowe szacują, że około 80% dworców, stacji pasażerskich jest niedostosowanych do potrzeb pasażerów z niepełnosprawnościami, seniorów, rodziców z wózkami dziecięcymi i wszystkich tych, którzy mają różne potrzeby. Brakuje brajlowskich napisów, komunikatów głosowych, pochylni, wind i ramp. Problemem jest jednak nie tylko ich brak, ale także ich niska

efektywność i wysoka awaryjność. Jak wykazały badania wind i podnośników w Warszawie, jak też wzdłuż linii kolejowych, znaczący odsetek tych urządzeń regularnie nie działa. Wskazuje to na konieczność stosowania w pierwszej kolejności bezawaryjnych pochylni. Tylko w trzech z dziesięciu skontrolowanych przez Najwyższą Izbę Kontroli miast na prawach powiatu wszystkie kursy komunikacji miejskiej odbywały się pojazdami niskopodłogowymi i niskowejściowymi. Zastrzeżenia dotyczą braku albo niewłaściwego stosowania udogodnień dla osób z niepełnosprawnościami na przystankach komunikacyjnych.

Brakuje także szczegółowych przepisów, zobowiązujących przewoźników publicznych do zakupu i użytkowania w pełni dostępnego taboru. Organizatorzy transportu publicznego mają obowiązek tworzenia planów transportowych uwzględniających potrzeby pasażerów z niepełnosprawnościami. Proces ten trwa i nie wiadomo kiedy osiągnięte zostaną w pełni pozytywne efekty. Dla przykładu PKP Intercity do 2023 roku planuje zwiększyć ilość taboru dostępnego dla pasażerów o ograniczonych możliwościach poruszania się o 70 sztuk wagonów oraz 12 sztuk elektrycznych zespołów trakcyjnych (w 2016 roku spółka posiadała 107 wagonów i 74 elektryczne zespoły trakcyjne w miejscami na wózki inwalidzkie). Pozostaje istotna dysproporcja pomiędzy regionami w Polsce. Jak wskazano w Analizie Urzędu Transportu Kolejowego w województwie dolnośląskim 24% taboru jest dostępna dla osób z niepełnosprawnościami, w województwie podlaskim aż 93%. Większość przewoźników, szczególnie zamiejscowy transport autobusowy, nie ma dostępnego taboru i nie ponosi z tego tytułu żadnych konsekwencji. Ponadto w transporcie autobusowym miejskim i regionalnym brakuje instytucji kontrolnej podobnej do Urzędu Transportu Kolejowego. Choć komunikacja w wielu polskich miastach coraz lepiej odpowiada na potrzeby osób o szczególnych potrzebach to wciąż, stoi przed nią wiele wyzwań, jak niska świadomość dostępności w tych obszarach.

Dostępność transportu to nie tylko zbiorowy transport publiczny ale także transport specjalistyczny, indywidualny i prywatny. W przypadku pierwszego, w wielu miastach funkcjonują zorganizowane przewozy osób z niepełnosprawnościami. To rozwiązanie jest szczególnie przydatne dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich. Niestety ze względu na rosnący popyt na tego rodzaju usługi związany z rosnącą liczbą osób niesamodzielnych w społeczeństwie, podaż usług transportu specjalnego jest niewystarczająca. Brakuje rozwiązań systemowych, jednolitych dla całego kraju. Podobnie sytuacja przedstawia się w przypadku dostępności transportu prywatnego choć jak pokazują badania w przypadku osób starszych i osób z niepełnosprawnościami samochód to najlepszy środek komunikacji, dający szanse na niezależność. Niezbędne jest inicjowanie przedsięwzięć i projektów rozwiązujących w sposób systemowy problemy mobilności osób z niepełnosprawnościami.

EDUKACJA

Polska ratyfikując Konwencje o prawach osób niepełnosprawnych, uznała prawo osób z niepełnosprawnościami do edukacji i zobowiązała się zapewnić system umożliwiający włączenie na wszystkich poziomach kształcenia, bez dyskryminacji i na zasadzie równości z innymi. Warunki kształcenia uczniów i studentów z niepełnosprawnościami zmieniają się na lepsze. Tempo zmian jest oceniane jednak jako niewystarczające. Sytuacja jest szczególnie trudna w mniejszych miastach i na obszarach wiejskich, gdzie nakłady na edukację dzieci z niepełnosprawnościami są

niższe. Wyniki kontroli Najwyższej Izby Kontroli z 2018 roku, wskazały, że w połowie ogólnodostępnych jednostek systemu oświaty, kształcących uczniów z niepełnosprawnościami, nie zapewniono odpowiednich warunków do zaspokojenia potrzeb tych uczniów. Zwrócono uwagę między innymi na brak wsparcia ze strony osób dodatkowych (44%), zbyt liczne klasy (44%), brak wykwalifikowanych specjalistów (44%), bariery architektoniczne i brak odpowiednich pomieszczeń (31%). Istnieją również inne aspekty i wymiary dostępności, które są trudniej mierzalne, na przykład dostępność procesu nauczania w szkołach. Polityka oświatowa państwa powinna realizować postanowienia *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych z 13 grudnia 2006 roku*, na mocy której istnieje zobowiązanie do zapewnienia edukacji włączającej dla osób z niepełnosprawnościami na wszystkich szczeblach kształcenia.

W przypadku edukacji akademickiej – jak wskazuje Rzecznik Praw Obywatelskich - studenci z niepełnosprawnościami są kształceni przez tych samych wykładowców, na tych samych uczelniach i wspólnych zajęciach z ich pełnosprawnymi rówieśnikami. Pomimo pozytywnych przemian odsetek niepełnosprawnych studentów jest znikomy (1,8%). W 2017/2018 roku na polskich uczelniach wyższych studiowało ponad 27 tysięcy studentów z niepełnosprawnościami. Dla utrzymania pozytywnego trendu i stworzenia studentom z niepełnosprawnościami prawdziwie równych szans konieczne jest stworzenie warunków architektonicznych, komunikacyjnych ale także pokonywanie barier o charakterze mentalnym w społeczności akademickiej.

Instytucje naukowe nie są w większości przygotowane do realizacji programów badawczych z zakresu rozwoju produktów i usług dla użytkowników z różnymi potrzebami. Kierunkiem działań podmiotów krajowych, samorządowych, gospodarczych i edukacyjnych powinno być wprowadzanie zasad projektowania uniwersalnego, jako elementu poprawy jakości funkcjonowania osób z ograniczeniami mobilności i percepcji. Myślenie w kategoriach projektowania uniwersalnego – niezależnie od tego jakiego aspektu rzeczywistości dotyczy – powinno znaleźć się wśród kanonu podstaw programowych nauczania w kierunkach – między innymi architektury, inżynierii, informatyki ale także humanistycznych - dziennikarstwa i komunikacji, polonistyki, pedagogiki, prawa i administracji oraz kierunków lingwistycznych specjalizujących się w przekładzie.

Obecnie w prawie oświatowym nie istnieje stanowisko asystenta ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Przepisy regulują natomiast zatrudnienie w jednostkach systemu oświaty osób, które wspomagają nauczycieli w organizacji kształcenia uczniów z niepełnosprawnościami. Potrzeba w zakresie zapewnienia opieki ze strony asystenta ucznia może wynikać z problemów w samodzielnym i bezpiecznym poruszaniu się na terenie przedszkola lub szkoły, wykonywaniem czynności samoobsługowych czy funkcjonowaniem w grupie w związku z przejawianymi trudnymi zachowaniami. Powyższe trudności w funkcjonowaniu mogą wynikać zarówno z niepełnosprawności, jak i zaburzeń rozwojowych lub mieć charakter adaptacyjny, związany z przeżyciem przez ucznia sytuacji traumatycznej, dlatego potrzeba zapewnienia asystenta ucznia powinna wynikać z oceny jego funkcjonowania w konkretnym środowisku przedszkolnym lub szkolnym.

Niezbędne jest zapewnienie w przedszkolach i szkołach ogólnodostępnych odpowiednio przygotowanej kadry realizującej zadania opiekuńcze i wspierającej działania nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniami ze specjalnymi

potrzebami edukacyjnymi – tak zwanych asystentów uczniów. Z kolei nauczyciele powinni mieć swobodny dostęp do niezbędnego zaplecza w postaci ośrodków wspierających. W celu wsparcia nauczycieli i kadry zarządzającej w rozpoznawaniu potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów oraz dostosowanie systemu szkolnego do potrzeb uczniów, planowane jest przeprowadzenie pilotażu rozwiązań zapewniających działania wspierające na terenie przedszkola czy szkoły ogólnodostępnej.

CYFRYZACJA

Dostępność to także przestrzeń cyfrowa, która otacza nas w coraz większym stopniu. Obecnie na rynku jest coraz mniej usług wolnych od nowoczesnych technologii, które mają za zadanie usprawniać nasze codzienne życie, a często nawet wykonywać część obowiązków w sposób automatyczny, jak na przykład usługa bankowa – polecenie zapłaty. Korzyści związane z rozwojem nowoczesnych technologii są niezaprzeczalne. Jeśli produkty i usługi nie są zaprojektowane zgodnie z zasadami dostępności, powodują zwiększenie poziomu wykluczenia cyfrowego odbiorców, uniemożliwiają lub utrudniają komunikację. Osoby w wieku 65 lat i więcej zdecydowanie rzadziej korzystają z komputera niż ogół społeczeństwa. Na pytanie „Jak często korzysta Pan/Pani z komputera?” w 2017 roku jedynie 13% seniorów odpowiedziało „codziennie lub prawie codziennie” (dla porównania procent ten w przypadku ogółu osób w wieku powyżej 16 lat wynosił 60%). Aż 2/3 osób powyżej 65 lat w ogóle nie używa Internetu. Wpływ na ten fakt może mieć brak dostępności i użyteczności stron internetowych, a niekiedy wręcz brak potrzeby korzystania z komputera i nowych technologii. Przeszkodą jest też często brak możliwości dostępu do Internetu, spowodowany albo fizycznym brakiem infrastruktury szerokopasmowej umożliwiającej korzystanie z usług, albo bariera ekonomiczna uniemożliwiająca zakup tych usług. Jeśli chodzi o osoby z niepełnosprawnościami to mają one takie same potrzeby w obszarze komunikacji cyfrowej, co osoby pełnosprawne. Chcą funkcjonować jak wszyscy, być uczestnikami życia społecznego.

Przestrzeń cyfrowa, jest obszarem który jako jeden z nielicznych posiada sprecyzowany i zunifikowany standard dostępności (WCAG 2.0, który już dziś jest aktualizowany do wersji 2.1, a docelowo będzie rozwijany do wersji 3.0). Wymóg zapewnienia zgodności z WCAG 2.0 na poziomie AA został uwzględniony w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie Krajowych Ram Interoperacyjności. Nie wszystkim instytucjom udaje się wywiązać z tego zadania. W 2017 roku poziom dostępności serwisów administracji publicznej badanych przez organizacje pozarządowe wzrósł do 47,8% i jest to ogromny postęp w stosunku do 2015 roku (zaledwie 13%). W 2018 roku mija sześć lat od wejścia w życie wyżej wymienionego rozporządzenia i trzy lata od wprowadzenia obowiązku dostosowania istniejących systemów teleinformatycznych i zapewnienia dostępności dla nowych. Wydaje się więc, że tempo zmian w e-administracji jest zbyt wolne. Trzeba także pamiętać o wciąż aktualnej potrzebie pracy nad materiałami zamieszczanymi w serwisach internetowych. Podobnie jak w przypadku dostępności architektonicznej i transportowej – ustawodawca nie wprowadził kar finansowych ani innych sankcji za naruszenie prawa. Obowiązek stosowania WCAG 2.0 na poziomie AA nałożono także na operatorów telekomunikacyjnych z dwuletnim okresem przejściowym. W tej sferze zmiany w zakresie dostępności stron również postępują zbyt wolno. Z danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej wynika, że jedynie 30% stron www największych przedsiębiorców telekomunikacyjnych spełnia częściowo te wymogi WCAG.

ZDROWIE

W opiece zdrowotnej, od lat utrzymuje się niski poziom dostępności placówek medycznych w sferze dostępności architektonicznej i procedur medycznych. Personel nie jest wystarczająco przygotowany do przyjmowania pacjentów ze szczególnymi potrzebami. Często osoby z niepełnosprawnościami zgłaszające się na leczenie czy badanie muszą korzystać z pomocy osób asystujących (znajomych, rodziny), co odbiera im możliwość samodzielnego korzystania z usług opieki zdrowotnej. Światowa Organizacja Zdrowia szacuje, że osoby z niepełnosprawnościami 2 razy częściej cierpią z powodu nieodpowiedniego przygotowania placówek medycznych i pracowników służby zdrowia, 3 razy częściej narażeni są na odmowę opieki medycznej i 4 razy częściej cierpią z powodu niewłaściwego podejścia ze strony służby zdrowia w stosunku do osób, które nie doświadczają takich barier. 50% osób z niepełnosprawnościami nie stać na opiekę zdrowotną, a prawdopodobieństwo bardzo wysokich kosztów leczenia w przypadku tej grupy jest 50% wyższe.

W Rozporządzeniu Ministra Zdrowia w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu wykonującego działalność leczniczą, wskazano działania mające na celu zapewnienie równości szans osób z niepełnosprawnościami w korzystaniu z obiektów czy poprawę komfortu pobytu i leczenia. Są to na przykład: obowiązek instalacji windy, podnośnika, platformy wyrównawczej, łazienek dla osób z niepełnosprawnościami, poszerzenie otworów drzwiowych w celu poprawy komunikacji łóżek i wózków inwalidzkich, zapewnienie dostępu do łóżek z trzech stron. Termin dostosowania obiektów podmiotów leczniczych, zgodnie z przepisami upłynął z końcem 2017 roku – jednak wielu z nich (w szczególności mniejszych placówek) wciąż nie udało się odpowiednio dostosować.

Artykuł 68 Konstytucji wskazuje, że zapewnia się szczególną ochronę zdrowia między innymi osobom w podeszłym wieku i osobom niepełnosprawnym, ponieważ w Polsce właśnie te grupy społeczne są zagrożone ryzykiem wykluczenia z opieki zdrowotnej. Tymczasem pacjenci z niepełnosprawnościami, świadomi swoich praw, coraz częściej składają skargi na usługi w obszarze opieki zdrowotnej. Najczęściej dotyczą one: utrudnień w rejestracji – obowiązek osobistego dostarczenia skierowania do placówki; świadczenia usług w obiektach niedostępnych architektonicznie; niedostosowania urządzeń diagnostycznych dla osób z niepełnosprawnościami; braku przygotowania placówek medycznych, głównie szpitali, na obecność osób z niepełnosprawnościami – brak łóżek z regulacją wysokości, brak podnośników, zbyt wąskie drzwi do toalet czy trudności z obsługą osób głuchych oraz z dysfunkcją mowy – brak tłumaczy. Szczególnie trudna sytuacja w dostępie do służby medycznej dotyczy kobiet z niepełnosprawnościami – na przykład brak dostępnych gabinetów ginekologicznych; opieki położniczej i okołoporodowej. Priorytetem jest również zapewnienie dostępu pacjentom do tłumacza PJM/SJM w placówkach medycznych.

Zgodnie z raportem Centrum Systemów Informacyjnych Ochrony Zdrowia z listopada 2017 roku tylko w 55% szpitalach zapewniony jest dostęp do komputerów dla wszystkich pracowników. W procesie zwiększania dostępności placówek medycznych kluczowe znaczenie ma również ich dojrzałość cyfrowa. Odpowiednie wyposażenie placówek w komputery i inny sprzęt IT to warunek prowadzenia elektronicznej dokumentacji medycznej i udzielania świadczeń zdrowotnych w

formule telemedycznej, która pozwala na otrzymanie pomocy medycznej bez wychodzenia z domu czy stały monitoring parametrów zdrowotnych.

Także stopień przystosowania zakładów lecznictwa uzdrowiskowego do potrzeb osób niepełnosprawnych jest zróżnicowany. Najlepiej przystosowane są szpitale uzdrowiskowe – 93% dysponuje windą, dostępnymi pokojami i łazienkami, 85% posiada pochylnię, podjazd czy platformę, a 58% deklaruje obecność automatycznie otwieranych drzwi. W przypadku sanatoriów – 88% posiada windy, przystosowane pokoje i łazienki, a 84% – deklaruje obecność pochylni i platform. Usprawnienia dla osób niewidomych wykazało 9% szpitali i 15% sanatoriów. Większość przychodni uzdrowiskowych (80%) deklaruje obecność posadzek antypoślizgowych, 73% – podjazdów i platform, 67% wskazało na odpowiednie wyposażenie łazienek i pomieszczeń. Niemal wszystkie zakłady przyrodolecznicze (94%) wykazały obecność platform i pochylni, a 83% posiadało windy i posadzki antypoślizgowe. Wszystkie zakłady, bez względu na rodzaj, deklarowały stosunkowo niewiele usprawnień dla osób niewidomych. Konieczne są działania na rzecz udostępniania i monitorowania procesu poprawy dostępności obiektów i usług służby zdrowia dla pacjentów z różnymi potrzebami.

KULTURA

Dane Głównego Urzędu Statystycznego za 2016 rok dotyczące działalność kulturalnej (centrów, domów, ośrodków oraz świetlic) wskazują, że obiekty przystosowane dla osób z niepełnosprawnościami stanowiły 56% wszystkich 4,2 tys. ośrodków. Najwięcej dostępnych obiektów kultury było w województwie śląskim – 225, mazowieckim – 215 oraz małopolskim – 207. Patrząc na stosunek liczby obiektów które były przystosowane do osób z niepełnosprawnościami, do liczby tego typu obiektów ogółem, najlepiej wypada województwo mazowieckie (74%), najgorzej województwa opolskie (41%), małopolskie (46%) oraz podkarpackie (53%). Dodatkowo zaledwie 40% bibliotek publicznych jest przystosowanych dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich (około 3 tys. z 8 tys. istniejących publicznych bibliotek i filii). Najlepiej przystosowane są obiekty w województwie mazowieckim i śląskim. Najmniej dostępnych wejść do budynków bibliotek publicznych dla osób poruszających się na wózku znajduje się w województwie podlaskim, lubuskim i opolskim.

Statystyka publiczna w zakresie dostępności kultury jest niepełna i fragmentaryczna. Przykładowo dostępne wydarzenia kulturalne, to według statystyk prowadzonych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, tylko niewielki odsetek wszystkich organizowanych imprez. Na 880 wystaw stałych zorganizowanych w 2014 roku – 72% była częściowo przystosowana dla osób z niepełnosprawnościami, ale tylko 6% miało zapewnioną audiodeskrypcję, 2% posiadało podpisy w alfabecie Braille'a oraz w 2% przypadków zapewniono osobę oprowadzającą, ze znajomością języka migowego. Przystosowanie budynku i ekspozycji wykracza poza zniwelowanie barier architektonicznych dla osób o ograniczonej mobilności ruchowej – to także dostępność budynku i ekspozycji do potrzeb osób z niepełnosprawnościami sensorycznymi, a dostosowanie oferty to nie tylko zapewnienie alternatywnych form komunikacji. Organizatorzy wydarzeń często nie zdają sobie sprawy, że dbałość o podstawowe elementy wydarzenia kulturalnego, jak na przykład odpowiednio zagospodarowana przestrzeń, umieszczenie podpisów i obiektów na odpowiedniej wysokości, tablice tyflograficzne, możliwość dotykania,

wysłuchania audiodeskrypcji oraz odpowiednio przeszkolony personel, zwiększa szanse na dotarcie do szerszej grupy odbiorców.

KONKURENCYJNOŚĆ

Zmiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa to zjawiska, których skutki dostrzegalne są w coraz szerszej perspektywie. W ostatnich kilku latach świadomość postępujących zmian i spojrzenie na te kwestie znacząco się zmieniły. Początkowo zjawisko było definiowane głównie w kategoriach negatywnych, jako obciążenie dla gospodarki i społeczeństwa, zagrożenie dla stabilności systemów emerytalnych i wyzwania dla służby zdrowia czy pomocy społecznej. Od pewnego czasu, osoby starsze postrzegane są także jako potencjalni klienci i konsumenci, posiadający stabilne zasoby finansowe, których potrzeby, ze względu na wydłużenie długości życia i aktywności, będą rosnąć. Towarzyszy temu rozszerzenie definicji „klienta” z osób starszych również na te „starzejące się” oraz na organizacje i instytucje działające w sferze aktywnego i zdrowego starzenia się. Odpowiedzią na zmiany jest srebrna gospodarka, czyli zaoferowanie przez przedsiębiorców usług i dóbr dla osób w starszym wieku, o różnej kondycji fizycznej i możliwościach poznawczych (między innymi w zakresie opieki medycznej i pielęgnacyjnej), która łączy idee projektowania uniwersalnego. To także cała gama usług rekreacyjnych, turystycznych, sportowych, tzw. przemysłu czasu wolnego, dostępu do kultury i sztuki czy innych – związanych ze spędzaniem wolnego czasu przez osoby starsze o zróżnicowanych dochodach.

Przedsiębiorcy (na przykład producenci oświetlenia, mebli, uchwytów, czujników, podłóg, tekstyliów, odzieży, elektroniki użytkowej, produktów żywnościowych) i usługodawcy (między innymi operatorzy turystyczni, właściciele obiektów wypoczynkowych, uzdrowiskowych, dostawcy publicznie dostępnych usług telefonicznych) stopniowo dostrzegają korzyści biznesowe związane z kierowaniem usług dedykowanych tej grupie konsumentów, której wolumen będzie systematycznie wzrastał. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku osób z niepełnosprawnościami, dla których udział i możliwość skorzystania z dóbr i usług w dużym stopniu zależy od usunięcia barier i możliwości samodzielnego, bezpiecznego korzystania z towarów, dóbr i usług. Miernikiem konkurencyjności stanie się wkrótce dostępność dla klientów o różnych potrzebach i możliwościach a warunek uniwersalnego zaprojektowania będzie wyzwaniem dla wielu dziedzin gospodarki. W usługach handlu elektronicznego – według brytyjskiego badania „*Click Away Pound*”, badającego doświadczenia osób z niepełnosprawnościami w e-handlu, aż 71% osób z niepełnosprawnościami, które spotkały się z trudno dostępną stroną internetową, opuściły ją w poszukiwaniu strony bardziej przyjaznej. 82% badanych potwierdziło swą gotowość wydawania znacznie większych pieniędzy na stronach e-sklepów, które są dostępne.

Dlatego przedsiębiorcy dysponujący tego typu ofertą i producenci technologii kompensacyjnych, potrzebują motywacji i wsparcia by zainwestować z sukcesem w tę potencjalnie atrakcyjną ale wciąż mało rozpoznaną część rynku. Służyć temu będą instrumenty wsparcia przedsiębiorstw, oferowane zarówno ze środków funduszy unijnych jak i źródeł krajowych.

KOORDYNACJA

Osoby z niepełnosprawnościami oraz osoby starsze narażone są na wiele barier. Jeśli spojrzymy na utrudnienia w administracji publicznej, to oprócz tych najbardziej

powszechnych – architektonicznych, komunikacyjnych występują takie, których nie widać gołym okiem, a istotnie wpływają na niezależność jednostek i ich równoprawny udział w życiu społecznym. Są to między innymi regulacje prawne, które często nie służą obywatelowi, a wręcz utrudniają załatwienie podstawowych spraw w urzędach, sądach, placówkach służby zdrowia. Aktualne prawo proceduralne pomija lub w niedostateczny sposób traktuje w swoich zapisach osoby z niepełnosprawnościami. Część z tych osób, ze względu na różnego rodzaju trudności w mobilności czy percepcji nie jest w stanie załatwić samodzielnie takich spraw jak na przykład – złożenie wniosku o wydanie dokumentu paszportowego, odbiór dowodu osobistego lub paszportu, zapisanie się na badanie lub wizytę w placówkach medycznych ze względu na konieczność osobistego stawiennictwa. Wspomniana dyskryminacja widoczna jest także w sądownictwie – brak zdolności do czynności procesowych, wyłączenia w zakresie możliwości składania zeznań w charakterze świadka, ograniczenie możliwości korzystania z tłumacza języka migowego. Są to jedne z niewielu przykładów obrazujące skalę zjawiska. Brak alternatywnej ścieżki proceduralnej, która uwzględniłaby osoby z niepełnosprawnościami lub trudnościami w mobilności, powoduje wykluczenie z życia społecznego lub konieczność zaangażowania osób trzecich. Nie ulega wątpliwości, że procedury powinny być dostępne dla osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami.

Także w szerszej perspektywie, dotychczasowe działania kolejnych władz pokazują, że idea dostępności przestrzeni publicznej nie została zinternalizowana, zarówno w wymiarze świadomościowym, jak i w sferze politycznych zobowiązań i realnych działań. Pomimo, że ostatnia dekada, przyniosła zdecydowany wzrost zainteresowania tym obszarem, głównie ze względu na tendencje demograficzne oraz ratyfikowanie w 2012 roku przez Polskę *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*, która w artykule 9 stwierdza – dostępność odnosi się do zapewnienia osobom niepełnosprawnym na równi z innymi obywatelami uczestnictwa w każdej sferze społecznej. Dotychczasową aktywność polityczną można zdefiniować wyłącznie w dwóch kategoriach. Po pierwsze, konsekwentne utrzymywanie statusu quo ze względu na zbyt duże ryzyko polityczne, instytucjonalne, finansowe, które niesie zmiana. Po drugie wprowadzanie nowych rozwiązań systemowych, najczęściej interwencyjnych i niespójnych, które pomimo istotnych nakładów finansowych (środki PFRON, środki europejskie), docelowo nie przynoszą oczekiwanych politycznie i społecznie efektów. Dla przykładu można wymienić działania edukacyjne lub aktywizujące osoby z niepełnosprawnościami, które między innymi ze względu na ograniczenia wynikające z braku dostępności w najbliższym otoczeniu, nie przynoszą oczekiwanej zmiany. Bariery środowiska zurbanizowanego zwiększają też zakres wsparcia niezbędnego danej osobie i skutkują kosztami dla budżetu państwa. Przykładowo wliczając choćby większą liczbę godzin usług opiekuńczych, a w ostateczności wsparcie w placówce opieki całodobowej. Poprawa integracji społecznej i stworzenie społeczeństwa równych szans, zależne jest w znacznym stopniu od wdrożenia dostępności.

Poprawa dostępności otoczenia i środowiska fizycznego, komunikacji czy usług następują w Polsce wciąż zbyt wolno. Dlatego kwestia dostępności stała się nowym priorytetem rządu i została wskazana jako ponadsektorowe wyzwanie dla różnych polityk publicznych w naszym kraju. Działania zaprojektowane w Programie Dostępność Plus wychodzą naprzeciw dzisiejszym potrzebom i wyzwaniom.

I. ARCHITEKTURA

DOSTĘPNOŚĆ BUDYNKÓW, LOKALI MIESZKALNYCH I PRZESTRZENI

Dostępne mieszkanie i przyjazna przestrzeń lokalna to warunek samodzielności i niezależnego życia każdego z nas. Dlatego chcemy poprawiać dostępność bloków, mieszkań, instytucji publicznych i otaczającej nas przestrzeni, słuchając potrzeb ich mieszkańców i użytkowników. Dzięki realizacji zaplanowanych w Programie działań wszystkie nowe budynki użyteczności publicznej i mieszkalnictwa wielorodzinnego – będą spełniać warunki dostępności i będą od początku projektowane tak, aby każdy mógł z nich korzystać. Dla istniejących budynków, pojawią się nowe możliwości ich modernizacji (na przykład montaż barier, podjazdów, dźwigów, lekko otwierających się drzwi, automatycznego oświetlenia). Skala Programu nie pozwoli na całkowitą przebudowę istniejącej infrastruktury ale stopniowe, systematyczne działania, przy okazji prowadzonych remontów i modernizacji, poprawią jakość otaczającej nas przestrzeni. Dzięki Programowi aktywne spółdzielnie mieszkaniowe i gminy będą mogły sięgnąć po środki na poprawę warunków mieszkaniowych dla swoich mieszkańców.

Zmiany demograficzne i starzenie się społeczeństwa sprawia, że liczba osób o szczególnych potrzebach mieszkaniowych szybko wzrasta. Syndrom "czwartego piętra" – doskonale obrazuje bariery z jakimi muszą mierzyć się osoby o ograniczonej sprawności ruchowej – szczególnie seniorzy. To symbol bariery nie do pokonania w kontakcie ze światem. Wśród osób narażonych na wykluczenie są także osoby po urazach czy osoby słabsze i chore. Dostępność części wspólnej budynku i lokali mieszkalnych to warunek konieczny dla poprawy jakości ich życia.

Poprawa dostępności miast i ich przestrzeni publicznej to proces długotrwały, wymagające pogodzenia wielu aspektów: potrzeb i oczekiwań mieszkańców, perspektywy inwestorów, warunkowanej często możliwościami finansowymi, aspektów przestrzennych i środowiskowych. W kształtowaniu dostępnej przestrzeni publicznej kluczową rolę odgrywa samorząd lokalny, który dysponuje narzędziami w postaci uchwalania planów zagospodarowania przestrzennego czy kontroli wydawania pozwoleń na budowę. Program zakłada wsparcie władarzy w zidentyfikowaniu newralgicznych barier dostępności w przestrzeni lokalnej (audyty dostępności) wspólnie z mieszkańcami i sfinansowanie wybranych rozwiązań, które poprawią komfort użytkowania przestrzeni przez jej mieszkańców (podjazdy, ławki, wyraźne oznaczenia głosowe i wizualne). Dostępna przestrzeń publiczna to także szansa na wykorzystanie potencjału wszystkich mieszkańców, integrację międzypokoleniową, poprawę bezpieczeństwa i nowe możliwości rozwoju gospodarczego regionu.

DZIAŁANIE 1. Budynki bez barier

Celem Działania jest poprawa dostępności budynków mieszkalnictwa wielorodzinnego. W przypadku nowo budowanych inwestycji mieszkaniowych, lokale będą projektowane na zasadzie uniwersalności warunków technicznych i będą uwzględniać rozwiązania łatwo adaptowalne do zmieniających się potrzeb różnych użytkowników. W tym celu zostaną wprowadzone odpowiednie zmiany w prawie budowlanym – zostaną określone standardy dostępności. Działania związane z projektowaniem odbywać się powinny w kilku płaszczyznach:

- a) Uniwersalność rozwiązań (na przykład brak schodów, wygodne poręcze, bezprogowe rozwiązania, odpowiednia wielkość pomieszczeń, umieszczanie włączników na wysokości umożliwiającej korzystanie z nich przez osoby na wózkach, dzieci, osoby starsze, stosowanie czujników sensorycznych do automatycznej obsługi funkcji mieszkaniowych). W ramach Programu przygotowany zostanie model dostępnego mieszkania z zastosowaniem rozwiązań uniwersalnych, zgodnie z opracowanym standardem. Możliwość adaptacji mieszkań do zmieniających się potrzeb użytkowników (na przykład stosowanie ścian umożliwiających późniejszy demontaż; stosowanie wideofonów z wyczuwalnymi przyciskami zamiast domofonów oraz wizualnej a nie tylko głosowej informacji o otwieraniu drzwi; stosowanie szerszych nadproży w drzwiach łazienkowych w celu umożliwienia ich późniejszego przesunięcia).
- b) W zależności od możliwości gminy, wybór lokalizacji zapewniający łatwy dostęp do podstawowych usług oraz możliwość integracji społecznej (handel, opieka zdrowotna, komunikacja miejska, kościoł, tereny zielone).

Działanie zakłada także uruchomienie programu dla samorządów terytorialnych, wspólnot mieszkaniowych, spółdzielni mieszkaniowych i towarzystw budownictwa społecznego, który umożliwi poprawę dostępności architektonicznej i komunikacyjnej części wspólnej budynku (na przykład montaż udźwiękowionej windy z napisami brajlowskimi, obniżenie pierwszego przystanku windy do poziomu gruntu z wykorzystaniem nieużytkowanych pomieszczeń przeznaczonych pierwotnie do zbiórki śmieci, wymiana domofonów na wideofony z zapewnionymi wyczuwalnymi przyciskami, podjazdy zamiast schodów, informacja dźwiękowa, wizualna, dotykowa) oraz usuwania barier na osiedlach mieszkaniowych.

Działanie obejmie także dofinansowanie do likwidacji barier architektonicznych w istniejącym zasobie mieszkaniowym (na przykład budowa pochylni, poręczy i uchwytów, dostępność łazienki i WC oraz mebli kuchennych). W przypadku występowania barier architektonicznych, których usunięcie ze względu na koszty czy możliwości architektoniczne nie jest uzasadnione, będzie istniała możliwość dofinansowania do zamiany mieszkania na bardziej dostępne – zarówno w zakresie barier architektonicznych, jak i oprzyrządowania odpowiedniego do rodzaju niepełnosprawności. Wprowadzone zostaną odpowiednie zmiany legislacyjne, aby zadanie było możliwe do dofinansowania ze środków PFRON.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: PFRON, Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki, MRPiPS, samorządy, inwestorzy, deweloperzy, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 2. 100 gmin bez barier

W życiu codziennym dostępność różnych miejsc w przestrzeni publicznej, z których korzystamy każdego dnia – na przykład chodniki, skwery, place, szkoła, przedszkole, park, przejście podziemne, przystanek autobusowy – jest jednym z fundamentalnych elementów przyjaznego otoczenia. Przykładami rozwiązań zapewniających dostępność przestrzeni są przejścia dla pieszych, żłobione płyty chodnikowe z wypustkami i obniżonym krawężnikiem na szerokość wózka inwalidzkiego czy sygnały dźwiękowe przy sygnalizacji świetlnej.

Działanie zakłada przeprowadzenie konkursu, w którym wybrane gminy otrzymają doradztwo w oparciu o przeprowadzone audyty przestrzeni miejskich lub badania, a następnie opracowane zostaną indywidualne plany poprawy ich dostępności. Działanie to będzie realizowane wspólnie z mieszkańcami, tak aby jak najlepiej zidentyfikować bariery i potrzeby. Przewiduje się preferencje dla małych miast, gmin i obszarów wiejskich. Po opracowaniu planów dla 100 gmin, w oparciu o instrumenty grantowe i pożyczkowe bariery te będą mogły zostać usunięte.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: samorządy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 3. Służby architektoniczno-budowlane wrażliwe na dostępność

Nawet najlepiej napisane akty prawa nie staną się rzeczywistością, jeśli nie będą konsekwentnie stosowane. Słabe stosowanie przepisów, ich nieprzestrzeganie oraz zbyt swobodne interpretowanie nie mogą w przypadku dostępności stać się utrwaloną praktyką. Warunkiem ich skuteczności jest wprowadzenie mechanizmów kontrolnych, gwarantujących dostępność nowych obiektów i przestrzeni. Zostaną opracowane procedury postępowania służb w zakresie weryfikacji dostępności na etapie planowania inwestycji (tworzenia zapisów oraz wymagań zamówienia publicznego), projektowania, wykonywania i nadzoru nad inwestycjami.

Warunkiem skutecznego zastosowania architektonicznych standardów dostępności jest przygotowanie organów administracji architektoniczno-budowlanej (kadry planowania przestrzennego, w tym pracownicy gmin biorących udział w postępowaniu o wydanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu oraz opracowujący projekty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, służby konserwatorskie, pracownicy organów administracji architektoniczno-budowlanej, inżynierowie budownictwa, infrastruktury, drogownictwa, projektanci i architekci a w dalszej kolejności także zarządców i administratorów obiektów) do skutecznego projektowania, wykonywania i nadzoru nad inwestycjami, również w zakresie ich dostępności. W tym celu przewiduje się szkolenia z praktycznego stosowania zasad projektowania uniwersalnego w budynkach i ich otoczeniu oraz podnoszenia wiedzy i świadomości na temat potrzeb osób starszych i osób z niepełnosprawnościami.

Aby uwrażliwić na dostępność inwestorów, przewiduje się uruchomienie dla nich przez służby nadzoru budowlanego usług doradczych i konsultacyjnych.

Opracowane zostaną procedury postępowania służb w zakresie weryfikacji dostępności przed (etap projektowania i zatwierdzania projektu), w trakcie i po zakończeniu inwestycji (odbior). Dotyczy to na przykład uwzględnienia dostępności w lokalnych planach zagospodarowania przestrzennego, wydawanych pozwoleń na budowę czy użytkowanie obiektów. Uregulowany zostanie także sposób postępowania wobec inwestycji, które nie spełnią standardów dostępności – na przykład w drodze pozwoleń częściowych lub czasowych z obowiązkiem naprawienia uchybień.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: GUNB, Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki, powiatowe inspektoraty nadzoru budowlanego, samorządy, architekci i planiści, organizacje pozarządowe.

Oczekiwane rezultaty:

- **Dostępne nowo budowane budynki użyteczności publicznej i mieszkalnictwa wielorodzinnego**
- **100 gmin, w których poprawiono jakość przestrzeni publicznej (likwidacja barier)**
- **5 000 osób przeszkolonych z praktycznego stosowania zasad dostępności w budynkach użyteczności publicznej i ich otoczeniu**
- **900 dostosowanych budynków wielorodzinnych**

Budżet:

- **510 mln zł**

II. TRANSPORT

DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTU PUBLICZNEGO I PRYWATNEGO

Mobilność, transport, możliwość swobodnego przemieszczania się, to obok architektury drugi najważniejszy element rzeczywistości, decydujący o jakości i niezależności życia nas wszystkich. Choć w kwestii dostępności środków transportu wiele się zmienia na lepsze (nowe środki transportu często są z definicji wyposażone w platformy dla wózków, sygnalizacje dźwiękowe czy możliwość powiadamiania kierowcy), to wciąż zdecydowana większość taboru pochodzi z czasów kiedy kwestia dostępności nie była w ogóle brana pod uwagę. Wciąż czeka nas sporo wyzwań. Dzięki Programowi wszystkie nowo zakupione autobusy i tramwaje będą przestrzenią dostępną i przyjazną dla osób o szczególnych potrzebach (na przykład poruszających się o kulach, z wózkiem dziecięcym, z niepełnosprawnością wzroku czy słuchu). Pełna sprawność fizyczna pasażera nie może być warunkiem przejazdu z jednego miejsca do drugiego. Dotyczy to nie tylko tramwajów, autobusów czy pociągów ale całej infrastruktury około-transportowej – remontowanych i modernizowanych stacji pasażerskich, przystanków, zajezdni i poczekalni.

Usługi transportowe są jednymi z najczęściej używanych usług o charakterze powszechnym. Prawo do swobodnego przemieszczania się jest nie tylko podstawowym prawem człowieka i obywatela, ale określa aspiracje gospodarcze, społeczne czy edukacyjne każdego społeczeństwa. Możliwość korzystania z transportu publicznego determinuje dostępność innych usług publicznych – takich jak usługi zdrowotne, opiekuńcze, edukacyjne czy dostęp do zatrudnienia i korzystania z dóbr kultury. Sprawny i dostępny transport publiczny może skutecznie niwelować zróżnicowanie przestrzenne w dostępie do innych usług (nie w każdej gminie jest teatr, basen czy kino), a tym samym istotnie przyczynia się do zrównoważonego rozwoju terytorialnego oraz spójności przestrzennej i społecznej. Ze względu na powszechność korzystania z publicznych usług transportowych przez społeczeństwo, analiza potrzeb w zakresie dostępności musi uwzględniać różne potrzeby użytkowników, na przykład wynikające z zaawansowanego wieku, faktu podróżowania z dziećmi, podróży z dużym bagażem.

Usługi transportowe są realizowane najczęściej przez przedsiębiorstwa komercyjne – przewoźników prywatnych lub spółki samorządowe i z udziałem Skarbu Państwa. Jednak wiele obowiązków związanych z transportem publicznym, spoczywa na jego organizatorze. Stąd w toku realizacji Programu odpowiednio dostosowywane będą instrumenty interwencji w tej dziedzinie, tak aby jak najpełniej zapewnić dostępność faktycznej usługi transportowej dla końcowego użytkownika.

DZIAŁANIE 4. Dostępny transport kolejowy

Warunki świadczenia usług transportu kolejowego zostały już kilka lat temu określone przez Komisję Europejską w postaci rozporządzenia (TSI PRM) nr 1300/2014/EU. Rozporządzenie stanowi jak musi wyglądać infrastruktura i tabor kolejowy w krajach Unii Europejskiej pod kątem zapewnienia ich dostępności dla osób z niepełnosprawnościami i osób o ograniczonej mobilności. Rozporządzenie weszło w życie od 1 stycznia 2015 roku i ma zastosowanie dla nowego taboru i nowo powstającej infrastruktury. Konieczne jest opracowanie Krajowego Planu Wdrożenia (KPW) tego rozporządzenia.

Realizacja KPW TSI PRM pozwoli na uzyskanie faktycznej poprawy dostępności w odniesieniu do:

- dworców kolejowych – co najmniej 46%;
- peronów – co najmniej połowa (35 % peronów będzie posiadało oznaczenia dotykowe i ścieżki prowadzące dla osób niewidomych);
- kolejowego taboru przewozowego (wielkość uśredniona dla wszystkich rodzajów taboru wykorzystywanego w przewozach osób) – 35%.

Przewiduje się, że równoległe do wskazanych w KPW TSI PRM działań, zostaną opracowane:

- strategię dostępu do infrastruktury pasażerskiej wszystkim osobom z niepełnosprawnościami i osobom o ograniczonej możliwości poruszania się wraz z przepisami ruchowymi dla każdej stacji pasażerskiej i wdrożone poprzez odpowiednie procedury i szkolenia personelu;
- strategię przewoźników kolejowych określającą dostęp do taboru przewozowego przez cały czas jego pracy i wdrożone przez odpowiednie procedury i szkolenie personelu pokładowego;
- zasady tworzenia map dotykowych (planów tyflograficznych) stacji pasażerskich dla podróżnych niewidomych tak, aby według jednego wzoru było możliwe ich wykonanie dla tych obiektów.

Okres realizacji: od połowy 2018 roku

Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: UTK, PKP S.A., PKP PLK, samorządy, przewoźnicy kolejowi, producenci i projektanci taboru kolejowego administratorzy i zarządcy infrastruktury transportowej tworzącej wraz z transportem kolejowym multimodalny węzeł przesiadkowy.

DZIAŁANIE 5. Remont i przebudowa 200 stacji pasażerskich

Celem Działania będzie eliminacja barier architektonicznych istniejącej infrastruktury kolejowej, dla której podejmowane będą prace modernizacyjne lub remontowe. Wszystkie przeprowadzane modernizacje będą skutkować dostosowaniem do wymogów dostępności. W świetle wymagań TSI PRM, odnośnie podsystemu „Infrastruktura” prace adaptacyjne związane z dostępnością będą dotyczyć stworzenia zasad standaryzacji infrastruktury składających się z jednolitych, porównywalnych, integralnych i zapewniających bezpieczeństwo elementów między innymi: parkingów i przystanków transportu publicznego, tras dojścia wolnych od przeszkód, drzwi i wejść, posadzek, sygnalizacji przeszkód przezroczystych, toalet i

stanowisk przewijania dzieci, mebli i urządzeń wolnostojących, kas i automatów biletowych, punktów informacyjnych i punktów obsługi klienta, oświetlenia, informacji wizualnych: jednolitych i zapewniających bezpieczeństwo tablic i planów tyflograficznych dla osób niewidomych i słabo widzących, drogowskazów, piktogramów, informacji drukowanej lub dynamicznej.

Zgodnie z danymi z września 2017 roku na sieci kolejowej Polski znajduje się obecnie 639 czynnych dworców kolejowych, z czego 586 jest zarządzanych przez PKP S.A. Usuwanie barier w zakresie dostępności infrastruktury dworców, stacji pasażerskich i przystanków osobowych będzie realizowane poprzez odnowę lub modernizację istniejących, a także budowę nowych obiektów. Podejmowane działania inwestycyjne w pierwszej kolejności będą dotyczyły tych obiektów, które są:

- zlokalizowane na liniach kolejowych wchodzących w układ Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T;
- ważnymi węzłami przesiadkowymi wymienionymi w „Planie zrównoważonego rozwoju transportu publicznego transportu zbiorowego w zakresie sieci komunikacyjnej w zakresie międzywojewódzkich i międzynarodowych przewozów pasażerskich w transporcie kolejowym”;
- wymienione w planach transportowych marszałków województw, wykonujących zadania organizatora publicznego transportu zbiorowego w wojewódzkich przewozach pasażerskich;
- położone w miejscowościach o charakterze turystycznym i sanatoryjno-uzdrowiskowym, zgłaszane do procesu dostosowawczego przez instytucje i organizacje zrzeszające osoby z niepełnosprawnościami.

Zaplanowano także opracowanie wytycznych architektonicznych dla multimodalnych węzłów przesiadkowych – wspólnego dokumentu dla wszystkich zarządców obiektów wchodzących w tzw. węzły przesiadkowe. Celem jest uniknięcie sytuacji, w której stacja pasażerska (perony, drogi dojścia oraz dworzec) jest dostępna dla osób o szczególnych potrzebach, a parking, przystanek autobusowy, drogi dojścia do terenu kolejowego pozostają niedostosowane.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: UTK, PKP S.A., PKP PLK, JST, samorządy, zarządcy dworców, służby konserwatorskie, architekci i planiści, administratorzy i zarządcy infrastruktury transportowej tworzącej wraz z transportem kolejowym multimodalny węzeł przesiadkowy, organizacje pozarządowe.

DZIAŁANIE 6. Dostępny transport zbiorowy

Celem Działania jest poprawa stopnia dostępności taboru pasażerskiego w transporcie publicznym (autobusowym i tramwajowym) poprzez wymianę (zakup) taboru na w pełni dostępny oraz modernizację taboru aktualnie użytkowanego. W przypadku środków transportu miejskiego (autobusowego, tramwajowego, trolejbusowego), transportu zbiorowego samochodowego (busy, autobusy, autokary) w obecnym stanie prawnym nie istnieją w Polsce ogólne normy techniczne i organizacyjne regulujące dostępność. Częściowo są one zapewniane przez normy określone indywidualnie przez każdego z przewoźników lub władze lokalne sprawujące nadzór nad miejskim transportem zbiorowym. Poprawa stopnia

dostępności tej części rynku usług transportowych będzie określona legislacyjnie na poziomie prawodawstwa krajowego. W tym celu opracowana zostanie ekspertyza wskazująca standardy techniczne dla różnych środków transportu, a następnie standardy zostaną wprowadzone w życie, jako obligatoryjne poprzez przepisy prawne. Pozwoli to na zapewnienie technicznej dostępności (na przykład niskopodłogowe, komunikaty głosowe o kierunku jazdy i numerze linii, wewnętrzne z nazwami przystanków, sygnały wizualne, drzwi otwierające się automatycznie lub przez kierowcę, poręcz przy każdym drzwiach) wszystkich kupowanych środków transportu od dnia wejścia w życie przepisów prawnych oraz wprowadzenie odpowiedniego okresu przejściowego na zapewnienie dostępności lub wycofanie z użytku taboru obecnie użytkowanego.

Jak wynika z *Ekspertyzy w zakresie dostępności kolejowych obiektów obsługi podróżnych z niepełnosprawnościami oraz ograniczoną możliwością poruszania*, opracowanej na zlecenie UTK, obowiązujące aktualnie przepisy prawa w sposób istotny ograniczają możliwości budowy nowych, zintegrowanych węzłów przesiadkowych, a takie właśnie obiekty wpływają na stopień dostępności transportu dla osób z niepełnosprawnością – nie tylko kolejowego, ale również autobusowego (dalekobieżnego), systemów transportowych miejskiej komunikacji publicznej czy transportu samochodowego. Z przywołanego dokumentu wynika między innymi, że w obliczu braku czytelnych uwarunkowań prawnych, tego typu inwestycje wymagają przede wszystkim dobrej woli współdziałania ze strony kolei, gmin, powiatów, województw, operatorów i organizatorów transportu zbiorowego. Usunięcie opisanych barier i uproszczenie zasad budowy zintegrowanych węzłów przesiadkowych w Polsce będzie jednym z zadań realizowanych w ramach Programu.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: samorządy, przewoźnicy miejscy i międzymiastowi, producenci i projektanci środków transportu, UTK

DZIAŁANIE 7. Szkolenia dla pracowników sektora transportu

Warunkiem skutecznego zastosowania standardów dostępności w transporcie jest przygotowanie personelu i obsługi do ich zastosowania. W tym celu przewiduje się opracowanie i sfinansowanie realizacji jednolitego programu szkolenia z zakresu praktycznego stosowania zasad dostępności wobec pasażerów o szczególnych potrzebach między innymi dla służb technicznych i drużyn konduktorskich, pracowników przewoźników autobusowych, zakładów transportowych. Nierzadko tylko obecność drugiego człowieka i asysta osobista umożliwi w pełni pokonanie wszystkich występujących barier. Ważne, aby osoby o szczególnych potrzebach nie musiały podróżować z asystentem, ale mogły liczyć na pomoc pracowników i personelu przewoźników czy zarządców obiektów transportowych.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: samorządy, przewoźnicy miejscy i międzymiastowi, organizacje pozarządowe.

DZIAŁANIE 8. Transportowa aplikacja mobilna

Pełna informacja o warunkach realizacji usługi transportowej jest dla wielu osób o szczególnych potrzebach kluczowa do odejmowania decyzji o wyborze środka transportu czy trasy dojazdu. Aktualnie brakuje wspólnego dla wszystkich podmiotów kolejowych czy autobusowych standardu publikacji informacji oraz rozwiązania mobilnego (e-narzędzia), które umożliwiłoby osobom z niepełnosprawnościami dokonywanie zgłoszeń dotyczących pomocy w zakresie bieżącego wsparcia w procesie całej podróży. Konieczne jest także wdrażanie usług i narzędzi mobilnych, które będą stanowiły wsparcie osób z niepełnosprawnościami w procesie planowania i realizacji podróży oraz obsługi posprzedażowej. Stąd w Działaniu zostanie przygotowana interaktywna, darmowa aplikacja na urządzenia mobilne, która pozwoli na zapoznanie się z opiniami i informacjami innych użytkowników na temat miejsc przesiadkowych, dworców i przystanków. Aplikacja będzie zawierać szczegółowy opis dostępności budynków, peronów, środków transportu czy procedur komunikacyjnych i rozkładów jazdy. Aplikacja będzie tworzona przy współpracy przewoźników kolejowych oraz jej użytkowników, pozwalając na wprowadzanie aktualnych informacji, uwzględniających różne potrzeby użytkowników na przykład osób niewidomych, niesłyszących, poruszających się na wózku. Aplikacja zostanie opracowana zgodnie ze standardem WCAG 2.0 i powinna współpracować z technologiami wspomagającymi (na przykład udźwiękowienie telefonu/tabletu, powiększanie obrazu).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: MC, samorządy, przewoźnicy miejscy i międzymiastowi, organizacje pozarządowe, podróżni

Oczekiwane rezultaty:

- Przebudowa i remont 200 stacji pasażerskich
- Wzrost o 20% dostępnego taboru kolejowego
- Wzrost o 20% dostępnego transportu miejskiego
- Transportowa aplikacja mobilna

Budżet:

- 20 mld zł

III. EDUKACJA

DOSTĘPNOŚĆ EDUKACJI DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

Szkoła to miejsce, gdzie dziecko nie tylko zdobywa wiedzę, ale socjalizuje się, uczy postaw i kompetencji społecznych, nawiązuje relacje z rówieśnikami. Dlatego proces edukacyjny nie może odbywać się w izolacji. Musimy dążyć do zapewnienia w szkołach i na uczelniach warunków dla wszystkich tak, aby uczniowie i studenci o specjalnych potrzebach edukacyjnych mogli w pełnym zakresie uczestniczyć w życiu społecznym szkół i uczelni, korzystać z ich zasobów, przygotować się do samodzielności w życiu dorosłym i rozwijać talenty. Dostępność edukacji rozumiemy jako stan, w którym dzieci i młodzież ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami mogą, o ile to niezbędne korzystać ze wsparcia asystentów uczniów, uczyć się i bawić razem ze swoimi pełnosprawnymi rówieśnikami. Dostępność edukacji to edukacja włączająca, otwarta, unikająca stygmatyzacji. Poprzez szereg Działań w Programie o charakterze inwestycyjnym i organizacyjnym, wyposażenie placówek, lepsze oznaczenie pomieszczeń, kształcenie nauczycieli i przyszłych profesjonalistów, chcemy, aby szkoły i uczelnie stały się miejscami przyjaznymi wszystkim bez względu na poziom sprawności. Naszą misją jest też zmiana nastawienia nauczycieli i specjalistów do edukacji włączającej.

Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych w artykule 24 wskazuje na prawo osób z niepełnosprawnościami do edukacji bez dyskryminacji i na zasadach równych szans na wszystkich poziomach edukacji. Podstawowe założenia polskiego systemu oświaty również gwarantują możliwość pobierania edukacji w każdym typie szkoły oraz opiekę dostosowaną do potrzeb dziecka czy ucznia. W powszechnym przekonaniu, zbyt często dominuje przekonanie, że stworzenie powszechnego systemu edukacji dla wszystkich to wyzwanie skomplikowane i obarczone wysokim ryzykiem dla dzieci, rodziców, nauczycieli i organów prowadzących. Usprawnienia na różnych poziomach kształcenia są realizowane zbyt wolno – między innymi ze względu na brak w placówkach edukacyjnych i uczelniach osób korzystających z tych usprawnień. Powstaje błędne koło (nie)dostępności.

W dostępie do edukacji nie chodzi tylko o dostępność architektoniczną budynku. Dostępność to także zapewnienie dostępnego dla uczniów i studentów z niepełnosprawnościami wyposażenia, transportu, podręczników, treści i materiałów edukacyjnych. Wymaga to również dostosowania metod pracy w zróżnicowanej klasie, na przykład poprzez dostosowanie sposobu przekazywania informacji przez nauczyciela, różne formy wykazania się wiedzą i umiejętnościami przez uczniów uwzględniające ich indywidualne potrzeby i możliwości. Czasem wymaga to zmiany w sposobie zarządzania i organizacji placówki – na przykład dostępność sekretariatu szkoły czy dziekanatu uczelni, wykładów *on-line*, systemów informatycznych. Powszechna, równa dostępność do edukacji to nie tylko dostępność w budynku placówki oświatowej na stacjonarnych zajęciach, ale także dostęp w każdym czasie

do multimedialnych narzędzi i treści edukacyjnych – równoważnych tym tradycyjnym, analogowym - poprzez platformy internetowe, które zostaną zapewnione we wdrażanej obecnie Ogólnopolskiej Sieci Edukacyjnej. Konieczne jest zatem zapewnienie, że wszystkie rozwiązania informatyczne stosowane w edukacji będą dostępne, czyli zgodne z potrzebami funkcjonalnymi osób o ograniczonej percepcji.

Dostępna edukacja to także wprowadzenie idei dostępności do treści nauczania (podstaw programowych, programów studiów). Przyszły inżynier, projektant, urbanista, czy technolog powinien poznać potrzeby różnych użytkowników i umieć na nie odpowiadać.

Kluczowym elementem w tworzeniu włączającej edukacji są nauczyciele. Konieczne jest więc odpowiednie przygotowanie nauczycieli oraz kadry zarządzającej i innych pracowników szkół czy uczelni oraz stworzenie odpowiadającego na potrzeby edukacji włączającej systemu ich wspomagania tak, aby umożliwić efektywne kształcenie dla wszystkich.

DZIAŁANIE 9. 200 szkół bez barier

Celem Działania jest eliminowanie barier w zakresie szeroko rozumianej dostępności szkół, kierując się zasadami dostępności, oraz – w przypadku istotnie modernizowanych placówek – koncepcją uniwersalnego projektowania. Działanie będzie polegało na zorganizowaniu konkursu dla zainteresowanych organów prowadzących placówki edukacyjne. Zostaną one poddane kompleksowym audytom dostępności w wymiarze architektonicznym, komunikacyjno-informacyjnym, organizacyjnymi proceduralnym. W oparciu o określone kryteria zostanie wybranych 200 szkół, w których po analizie uwarunkowań i potrzeb opracowane zostaną plany poprawy ich dostępności. Następnie dzięki wsparciu funduszy europejskich, zapewnione będzie doskonalenie kadry oraz dokonywane będą inwestycje i zakupy, które zapewnią poprawę dostępności budynków, transportu, wyposażenia i pomocy dydaktycznych i oferty edukacyjno-terapeutycznej w formatach dostępnych do indywidualnych potrzeb i organizację pracy ukierunkowaną na potrzeby wszystkich uczniów.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: MEN, samorządy, szkoły, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 10. Asystent ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Celem Działania jest wypracowanie, przetestowanie a następnie wdrożenie modelu (finansowego i organizacyjnego) indywidualnego wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami, którzy uczęszczając do przedszkoli i szkół ogólnodostępnych napotykać na trudności w funkcjonowaniu, ograniczające ich możliwości aktywnego uczestnictwa w życiu placówki edukacyjnej. Wymaga to tworzenia podstaw prawnych i zapewnienia źródeł finansowania dla usługi asystenta ucznia, a także przygotowania osób do pełnienia funkcji asystenta. Usługa tego rodzaju będzie docelowo dedykowana uczniowi o specjalnych potrzebach edukacyjnych, a jej głównym zadaniem jest umożliwienie każdemu dziecku uczestnictwa w zajęciach edukacyjnych na równi z innymi dziećmi i wsparcie

funkcjonowania uczniów w otoczeniu szkolnym na najwyższym dla niego do osiągnięcia poziomie.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MEN

Podmioty współpracujące: MliR, samorządy, przedszkola i szkoły, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, organizacje pozarządowe.

DZIAŁANIE 11. Wsparcie edukacji włączającej

Celem Działania jest stworzenie systemu bieżącego, specjalistycznego wsparcia dla nauczycieli przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, do których uczęszczają dzieci i młodzież ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, co będzie służyło zapewnieniu wysokiej jakości edukacji dla każdego dziecka i ucznia. W celu wsparcia nauczycieli i kadry zarządzającej w rozpoznawaniu potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów oraz dostosowaniu systemu szkolnego do potrzeb uczniów, zakłada się przeprowadzenie pilotażu rozwiązań zapewniających działania wspierające na terenie przedszkola czy szkoły. Zakłada się wykorzystanie potencjału kadrowego oraz wyposażenia w sprzęt specjalistyczny i dostosowane materiały dydaktyczne istniejących placówek specjalnych (specjalnych ośrodków szkolno - wychowawczych – SOSW, młodzieżowych ośrodków wychowawczych – MOW, młodzieżowych ośrodków socjoterapii – MOS). Do zadań tych placówek już obecnie należy wspieranie przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, do których uczęszczają dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami, niedostosowani społecznie lub zagrożeni niedostosowaniem społecznym, brak jednak szczegółowych regulacji w tym zakresie sprawia, że często zadania te nie są realizowane. Centra powinny ściśle współpracować z otoczeniem w lokalnej społeczności działającym na rzecz dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Pilotaż uwzględni również potrzeby edukacyjne wynikające z różnych rodzajów niepełnosprawności (na przykład dzieci z jednoczesnym uszkodzeniem słuchu i wzroku, dzieci głuchych, niewidomych i słabo widzących, z niepełnosprawnością ruchową, autyzmem).

W działaniu tym będą również podejmowane inicjatywy na rzecz prowadzenia edukacji dwujęzycznej (jako jedno z możliwych rozwiązań w zakresie edukacji dzieci głuchych), a także z zakresu upowszechniania dostępu do ośrodków wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci z niepełnosprawnościami. Inicjatywy te będą prowadzone przy szerokim zaangażowaniu podmiotów współpracujących.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MEN

Podmioty współpracujące: MKiDN, samorządy, przedszkola i szkoły ogólnodostępne, ośrodki specjalne (SOSW, MOW, MOS), poradnie psychologiczno-pedagogiczne, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 12. Studia bez barier

Szkolnictwo wyższe jest poziomem edukacji, na którym wdrożono już w pewnym stopniu model edukacji włączającej. Nie wszędzie jednak istnieją możliwości do studiowania przez osoby o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Dlatego

planowane jest przeprowadzenie audytów wybranych uczelni, obejmujących ocenę dostępności architektonicznej, komunikacyjnej, administrowanych stron internetowych, narzędzi informatycznych i procedur kształcenia pod kątem ich dostępności. Działanie będzie polegało na zorganizowaniu konkursu, w którym wybranych zostanie 100 uczelni, które otrzymają środki na likwidację barier w dostępie do edukacji. Dodatkowo uczelnie te będą mogły wprowadzić do swoich programów nauczania wyrównujące szanse studentów z niepełnosprawnościami (na przykład: egzaminy czy wykłady on-line; możliwość załatwienia spraw studenckich przez Internet; możliwość zrobienia kursu na prawo jazdy przez studenta z niepełnosprawnością).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MNiSW

Podmioty współpracujące: MKiDN, uczelnie, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 13. Dostępność w programach kształcenia

Celem Działania jest uwrażliwienie studentów, w tym szczególnie kierunków technicznych, pedagogicznych i artystycznych na różne potrzeby osób w społeczeństwie, poprzez uwzględnienie dostępności w programach kształcenia. W tym celu na kierunkach między innymi architektury, architektury wnętrz, budownictwa, urbanistyki, informatyki, programowania, wzornictwa przemysłowego, inżynierii lądowej projektowania, wzornictwa, przewidziane jest opracowanie i wdrożenie modelowych programów edukacyjnych w zakresie projektowania uniwersalnego. Studenci będą mieli okazję poznać różnorodne potrzeby użytkowników w zakresie mobilności i percepcji oraz w wymiarze praktycznym zasady uniwersalnego projektowania produktów i usług. Zaplanowano także włączenie na stałe zagadnienia specjalnych potrzeb edukacyjnych do programów kształcenia wszystkich nauczycieli (na przykład w zakresie przygotowania prostych materiałów edukacyjnych przez nauczycieli, wykładowców czy trenerów). Przewiduje się przegląd podstaw programowych wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego i w zawodach w zakresie uwzględnienia zagadnień dotyczących projektowania uniwersalnego. Ważne jest, aby nauczyciele na każdym etapie edukacji w opracowywanych programach nauczania uwzględniali potrzeby dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Okres realizacji: od połowy 2018 roku

Koordinator: MNiSW

Podmioty współpracujące: MEN, MKiDN, uczelnie, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 14. Kadry dla edukacji włączającej

Zwiększenie kompetencji, umiejętności i zmiana postaw wobec uczniów i studentów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi to warunek konieczny dla rozwoju i upowszechnienia włączających form edukacji. Dotyczy to zarówno personelu, kadry szkół i uczelni, jak i ich organów prowadzących, oraz innych pracowników placówek edukacyjnych, pracowników nadzoru pedagogicznego i pracowników uczelni. W Działaniu przewidziano opracowanie programów oraz organizację cyklu wysokiej jakości szkoleń, służących refleksji nad dotychczasowym sposobem postrzegania różnych potrzeb, w tym dotyczących niepełnosprawności, doskonalenia procesu

rozpoznawania potrzeb osób uczących się oraz strategii nauczania w zróżnicowanych grupach, a także współpracy z innymi podmiotami w tworzeniu bardziej dostępnych warunków kształcenia.

Okres realizacji: od połowy 2019 roku

Koordynator: MNiSW

Podmioty współpracujące: ORE, MEN, MKiDN, placówki doskonalenia nauczycieli, uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe

Oczekiwane rezultaty:

- 200 szkół dostępnych dla dzieci i uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami
- 15 centrów wspierających edukację włączającą
- 100 uczelni otwartych dla studentów i wykładowców z niepełnosprawnościami
- 10 modelowych programów kształcenia uwzględniających dostępność

Budżet:

- 900 mln zł

IV. SŁUŻBA ZDROWIA

DOSTĘPNOŚĆ W OCHRONIE ZDROWIA

Zdrowie i kondycja fizyczna to wartości bezcenne, doceniane szczególnie przez osoby z ograniczeniami w mobilności czy percepcji. Dotyczy to także seniorów. Wraz z wiekiem kondycja zdrowotna pogarsza się i ten aspekt życia staje się coraz bardziej istotny. Jednocześnie dla wielu osób samodzielna wizyta u lekarza, czy udział w badaniach i zabiegach medycznych jest niemożliwy, z uwagi na ograniczenia w możliwości dotarcia na miejsce czy skorzystania z procedur medycznych. Czasem wynika to ze stanu zdrowia, czasem z ogólnej kondycji fizycznej. Dlatego efektem realizacji Programu będą zmiany w wybranych placówkach opieki medycznej, polegające na poprawie ich wyposażenia w sprzęt ułatwiający komunikację (z osobą niesłyszącą, z osobą z zaburzeniami mowy), poruszanie się (oznaczenia, podjazdy, podnośniki), oraz zmianie procedur pozwalających na asystowanie osobie z niepełnosprawnościami przez personel placówki. Dodatkowo elementem Programu będą inwestycje w obszar telemedycyny – dzięki czemu w kolejnych latach nowe technologie i urządzenia pozwolą lepiej monitorować stan zdrowia seniorów czy osób z niepełnosprawnościami. Priorytetem jest również zapewnienie dostępu pacjentom do tłumacza PJM/SJM w placówkach medycznych.

Dostępność placówek medycznych, czyli między innymi przychodni i szpitali to warunek konieczny dla zapewnienia każdemu obywatelowi realizacji prawa do równego traktowania. Nowe lub wyremontowane budynki szpitali i przychodni spełniają na ogół kryteria dostępności architektonicznej. W przypadku starszych budynków konieczne są dodatkowe usprawnienia, dzięki którym osoby o szczególnych potrzebach będą mogły bez trudności poruszać się po placówce świadczącej pomoc medyczną.

Problem dostępności obiektów ochrony zdrowia trzeba jednak potraktować szerzej. Osoby z niepełnosprawnościami to nie tylko osoby na wózkach, ale też z niepełnosprawnością intelektualną, poruszające się o kulach, osoby niewidome, niedowidzące czy niesłyszące, dla których niezbędne są odpowiednie oznakowania zapewniające bezpieczne poruszanie się w przestrzeni, możliwość skorzystania z alternatywnych form komunikacji (na przykład multisensoryczny system numerków w poczekalni). W procesie znoszenia barier istotne będą działania poprawiające dostępność gabinetów lekarskich, poprzez zmianę sposobu urządzania pomieszczeń, zakup sprzętu diagnostycznego umożliwiającego korzystanie z nich osobom z niepełnosprawnościami. Ważna jest również dostępność informacji o dostosowaniu danej placówki do potrzeb tych osób.

Trzeba zadbać także o odpowiednią organizację pracy i procedur medycznych, uwzględniającą zróżnicowane potrzeby pacjentów, w tym osób z niepełnosprawnością intelektualną (na przykład pomoc personelu, jako asystenta osoby niewidomej, czy wyjaśnienie pacjentowi procedury medycznej prostym językiem przed wyrażeniem jego zgody na zabieg). W procesie zwiększania

dostępności placówek medycznych kluczowe znaczenie ma również ich dojrzałość cyfrowa. Odpowiednie wyposażenie placówek w komputery i inny sprzęt IT to warunek prowadzenia elektronicznej dokumentacji medycznej i udzielania świadczeń zdrowotnych w formule telemedycznej, która pozwala na otrzymanie pomocy medycznej bez wychodzenia z domu czy stały monitoring parametrów zdrowotnych.

DZIAŁANIE 15. 100 placówek służby zdrowia bez barier

Celem Działania będzie poprawa dostępności architektonicznej, cyfrowej, komunikacyjnej i organizacyjnej wybranych w konkursie podmiotów leczniczych. Planowane jest przeprowadzenie audytów dostępności w 100 placówkach pod kątem występowania barier, w tym szczególnie oceny możliwości i jakości obsługi osób z niepełnosprawnościami. Prace adaptacyjne związane z dostępnością będą dotyczyć na przykład zapewnienia podjazdów dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, dostosowania pomieszczeń sanitarnych i alternatywnego oznakowania przestrzeni, w tym gabinetów lekarskich. W procesie usuwania barier realizowane będą działania dla poprawy dostępności gabinetów, w tym do urzędzeń wspomagających, właściwej obsługi osób z niepełnosprawnościami przez odpowiednio przeszkolonych pracowników służby zdrowia, finansowanie alternatywnych sposobów komunikacji z placówką i w placówce oraz zapewnienie standaryzacji organizacji pracy i procedur. Bariery technologiczne będą znoszone poprzez wyposażenie placówek zdrowotnych w komputery i inny sprzęt IT, w tym potrzebny do udzielania świadczeń w modelu telemedycznym oraz poprawę dostępności stron internetowych. Działanie zakłada też opracowanie i upowszechnienie w różnych formatach materiałów informacyjnych, z których osoby z niepełnosprawnościami, także intelektualnymi, będą mogły dowiedzieć się o profilaktyce zdrowotnej.

Okres realizacji: od 2019 roku (audyt w 2018 roku)

Koordynator: MZ

Podmioty współpracujące: samorzady, podmioty wykonujące działalność leczniczą, organizacje pacjentów, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 16. Dostępne usługi medyczne

Nie zawsze świadczenia medyczne, które są przedmiotem publicznego finansowania spełniają wymogi dostępności na zasadzie równoprawnego dostępu. Celem Działania jest opracowanie rekomendacji uzależniających kontraktowanie świadczeń opieki zdrowotnej od zapewnienia dostępności placówek i usług medycznych dla osób o szczególnych potrzebach. Spełnianie przez świadczeniodawców, określonych, wyższych wymogów w tym zakresie powinno skutkować stworzeniem bardziej korzystanych warunków w procesie kontraktowania świadczeń.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MZ

Podmioty współpracujące: NFZ, podmioty wykonujące działalność leczniczą, organizacje pacjentów, organizacje pozarządowe

Oczekiwane rezultaty:

- 100 placówek służby zdrowia przyjaznych pacjentom o szczególnych potrzebach

Budżet:

- 300 mln zł

V. CYFRYZACJA

DOSTĘPNOŚĆ CYFROWA

Dostępność cyfrowa to nie tylko prawo każdego człowieka do dostępu do informacji i komunikowania się, ale także możliwość dokonywania wyborów w życiu codziennym. Dostępna strona internetowa pozwala różnym grupom użytkowników (na przykład osobom starszym, osobom z wadą wzroku, osobom z przemęczonym wzrokiem, osobom z niepełnosprawnościami) na pełny i samodzielny dostęp do jej treści i funkcjonalności. Na przykład strona internetowa ośrodka pomocy społecznej, spełniająca kryteria dostępności to większa szansa, że informacja o ofercie wsparcia trafi do najbardziej potrzebujących osób. Rozwój rzeczywistości wirtualnej to także dostęp bez barier do rozrywki dla większej liczby użytkowników dotkniętych wykluczeniem cyfrowym. W ich przypadku brak możliwości skorzystania z Internetu czy multimediiów nie wynika z wyboru, ale z barier w dostępie. Nie może być tak, że w Polsce trzeba widzieć, słyszeć i nie mieć żadnych trudności ruchowych by w pełni korzystać z postępu technologicznego. To cel naszych działań. Dlatego dzięki Programowi wszystkie serwisy administracji publicznej staną się uniwersalnie dostępne, bo każdy obywatel ma prawo do informacji publicznej i powinien mieć wybór sposobu załatwienia sprawy urzędowej. Elementem Programu będzie także uregulowanie obowiązku nadawców programów telewizyjnych do zapewniania dostępności dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności oraz obowiązku dystrybuowania dostępnych filmów. Aby mogło to rzeczywiście nastąpić konieczne jest zobowiązanie również dostawców tych usług do zachowania parametrów technicznych, co najmniej na poziomie dostępności, jaką oferuje nadawca usługi!

Dostępność cyfrowa w sposób szczególny dotyczy administracji publicznej, która systematycznie zwiększa udział e-usług i serwisów dla obywateli. Oznacza to, że w procesie projektowania urządzeń, stron internetowych, e-booków czy produkcji materiałów audio-video trzeba pamiętać o potrzebach różnych użytkowników. Świadomość istnienia przepisów o stosowaniu dostępnych systemów teleinformatycznych wzrosła, chociaż w niedostatecznym stopniu. Podmioty, które chcą dokonać zmian w obszarze dostępności, nie dysponują wystarczającym potencjałem. Szczególne trudności stwarza poprawne sformułowanie treści specyfikacji istotnych warunków zamówienia oraz ocena dostępności zamówionego systemu teleinformatycznego. Wszelkie zasoby informacji, w tym multimedia powstające w administracji publicznej muszą spełniać standardy dostępności. Inwentaryzacja i ocena faktycznego poziomu dostępności systemów IT umożliwi wdrożenie niezbędnych usprawnień przyjaznych obywatelom. Planowane są w tym celu szkolenia dla pracowników administracji publicznej z tworzenia i publikowania dostępnych publicznych dokumentów i informacji elektronicznych.

DZIAŁANIE 17. Dostępne serwisy internetowe i aplikacje mobilne

Celem Działania jest zapewnienie dostępności publicznych serwisów i stron internetowych, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które służą do kontaktów z obywatelami. Strony staną się bardziej dostępne, co osiągnięte zostanie przez wdrożenie nowych przepisów i aktualizacje istniejących. Każda strona zawierać będzie deklaracje dostępności, by pomóc w zorientowaniu się w jej sposobie działania, jak również w korzystaniu z elementów świadomie pozostawionych jako niedostępne. Dla każdego elementu niedostępnego, umożliwiony zostanie alternatywny dostęp do informacji - w innej formie elektronicznej lub telefonicznie. Zapewniona zostanie również możliwość zgłaszania przez obywateli uwag i skarg na dostępność serwisu, strony czy aplikacji, tak by elementy nieświadomie uczynione niedostępnymi mogły zostać zamienione na dostępne.

Dodatkowo w ramach Działania opracowane zostaną narzędzia do tworzenia modelowych serwisów oraz materiały ułatwiające tworzenie dostępnych stron i dokumentów, w tym wytycznych dla stosownych w administracji systemów zarządzania treścią. Udostępnione zostaną dla wszystkich instytucji publicznych dostępne (zgodne z zaleceniami standardu WCAG), darmowe szablony Biuletynów Informacji Publicznej. **Okres realizacji: od 2019 roku**

Koordynator: MC

Podmioty współpracujące: instytucje publiczne, podmioty realizujące usługi publiczne, projektanci i wykonawcy serwisów internetowych, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 18. Dostępne treści multimedialne

Dla realizacji prawa dostępu osób z niepełnosprawnościami do treści multimedialnych zaplanowane zostały:

- poprawa dostępności usług medialnych w drodze nowelizacji ustawy o radiofonii i telewizji i zobowiązania nadawców telewizyjnych do zapewnienia 50% emitowanych programów z audiodeskrypcją i napisami na żywo;
- zobowiązanie producentów materiałów filmowych, współfinansowanych ze środków publicznych do zapewnienia w nich audiodeskrypcji napisów dla niesłyszących lub tłumacza PJM;
- Wprowadzenie rozwiązań (standardów, certyfikatów) dla producentów lub dystrybutorów filmowych, wprowadzających filmy zagraniczne na polski rynek, umożliwiających dostęp do dystrybuowanych przez nich treści osobom z niepełnosprawnościami, w tym osobom z dysfunkcją wzroku (np. audiodeskrypcja, wersja lektorska) lub dysfunkcją słuchu (np. napisy dla niesłyszących, tłumacz PJM)
- udostępnianie treści edukacyjnych (na przykład e-podręczniki, przewodniki, atlasy z mapami, czasopisma), między innymi poprzez proces cyfryzacji treści oparty na ujednoczonych zasadach, umożliwiający korzystanie osobom z różnymi niepełnosprawnościami (w tym na przykład dofinansowanie digitalizacji zasobów na rzecz portali oferujących je na wolnych zasobach).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MKiDN

Podmioty współpracujące: MEN, PFRON, KRRiTV, PISF, Biblioteka Narodowa, nadawcy, producenci, dystrybutorzy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 19. Przyjazny urząd

Warunkiem poprawy dostępności podmiotów realizujących zadania publiczne jest wyposażenie pracowników administracji publicznej w kompetencje z zakresu dostępności cyfrowej w tworzeniu i udostępnianiu treści elektronicznych oraz w tworzeniu dokumentów w języku prostym, przyjaznym dla obywatela. W tym celu przewiduje się szkolenia z praktycznego tworzenia dokumentów elektronicznych, multimediów i stron www, zgodnie ze standardami WCAG, dla pracowników odpowiedzialnych za tworzenie informacji, funkcjonowanie systemów wymiany informacji oraz serwisów internetowych. Prowadzone będą również szkolenia z wykorzystania prostego, przystępnego języka w komunikacji z klientami urzędów. Szkolenia – również z wykorzystaniem środków unijnych - będą prowadzone zarówno dla pracowników administracji rządowej (koordynacja – Szef służby cywilnej ze wsparciem KPRM) jak i samorządowej (koordynacja – MSWiA).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: KPRM

Podmioty współpracujące: MSWiA, administracja rządowa i samorządowa, organizacje pozarządowe

Oczekiwane rezultaty:

- 100% publicznych serwisów internetowych spełniających wymogi dostępności
- 50% czasu antenowego dostępnego dla wszystkich
- Zasoby administracji publicznej dostępne dla wszystkich obywateli

Budżet:

- 300 mln zł

VI. USŁUGI

USŁUGI POWSZECHNE, E-COMMERCE, MOBILNOŚĆ, AKTYWNOŚĆ, KOMUNIKACJA

Dobra jakość życia to nie tylko dostępne mieszkanie, praca i przestrzeń publiczna. To dopiero zbieg działań w różnych obszarach, dzięki którym każdy z nas może na równi z innymi zaspokajać swoje potrzeby. Poczucie zachowania własnej niezależności, indywidualności, wpływu i potrzeba bezpieczeństwa są niezbędne każdemu, bez względu na wiek i poziom sprawności. Dla osób potrzebujących kluczowe jest zapewnienie powszechnego dostępu do usług społecznych użyteczności publicznej, których otrzymanie poprawi komfort życia i pozwoli włączyć się aktywniej w życie społeczności. Osoby starsze, tak jak młodsze pokolenia, mają plany i odczuwają bariery w ich realizacji w codziennym życiu. Dla nich przeszkodą nie do pokonania może być dotarcie do urzędu, wypełnienie druku w banku czy na poczcie. Dlatego celem naszych działań jest zapewnienie każdemu obywatelowi, możliwości samodzielnego skorzystania z powszechnych usług i zakupu produktów przez Internet, także bez wychodzenia z domu. Dostępność to również bezpieczeństwo – uruchomienie numeru alarmowego 112 dla osób z niepełnosprawnościami jest naszym priorytetem. Chcemy, aby osoby ze szczególnymi potrzebami mogły uczestniczyć w większym wymiarze w życiu kulturalnym, rekreacji i wypoczynku. Oznacza to szerszy dostęp do programów telewizyjnych o największej oglądalności, zgodnie z zainteresowaniami i preferencjami. Poprzez szereg działań w Programie, zwiększających dostęp do aktywnego wypoczynku na świeżym powietrzu, kontaktu z kulturą i kontaktów społecznych – dążymy do poprawienia jakości życia seniorów i osób z niepełnosprawnościami. Zupełnie nowym w skali kraju zjawiskiem jest wsparcie na rzecz mobilność indywidualnej osób z niepełnosprawnościami, z których znaczna część może być kierowcami, a inni mogą korzystać z transportu prywatnego w rodzinie. Zmotoryzowanie tego segmentu klientów, może okazać się kluczowe dla odwrócenia niekorzystnych trendów nieskutecznej aktywizacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami. W końcu godne i niezależne życie osób z niepełnosprawnościami nie jest możliwe bez dostępu do usług asystenckich, które są pilnie oczekiwane przez środowisko osób z niepełnosprawnościami.

Kierunek działań to wprowadzenie dla operatorów usług o charakterze powszechnym instrumentów służących udostępnieniu klientom, co najmniej trzech form komunikacji – połączenie głosowe, połączenie tekstowe i wideo-połączenie. Planowane jest uruchomienie aplikacji umożliwiającej osobom z niepełnosprawnościami skuteczną komunikację z operatorami numeru alarmowego 112, tak aby zagwarantować udzielenie im niezbędnej pomocy. W obszarze mobilności, choć w wielu miastach funkcjonują usługi specjalistycznego przewozu, to ze względu na zwiększający się zakres uczestnictwa osób o szczególnych potrzebach w życiu społecznym i zawodowym dostęp do nich jest coraz bardziej ograniczony. Celem Działania będzie

zwiększenie mobilności tej grupy, w tym także indywidualnej, a w konsekwencji rozpoczęcie lub powrót do aktywności społecznej i zawodowej. Planowana jest poprawa dostępności zasobów kultury i dziedzictwa narodowego jako elementu realizacji prawa dostępu każdego obywatela do wiedzy. Dzięki zwiększeniu dostępu do usług społecznych użyteczności publicznej, a także świadczeniu ich w formie uwzględniającej indywidualne potrzeby w lokalnej społeczności, możliwe będzie włączanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w sfery życia dotychczas dla nich niedostępne. Konieczne jest także wprowadzenie rozwiązań wspomagających aktywność osób starszych i osób z niepełnosprawnościami w wydarzeniach sportowych i w aktywności turystycznej.

W 2017 roku udział osób niepełnosprawnych wśród ogółu zatrudnionych członków korpusu służby cywilnej wyniósł i zaledwie 3,9%, w tym w ministerstwach 2,5%, urzędach centralnych 2,2%. Tylko w ministerstwach i urzędach wojewódzkich zanotowano zmianę pozytywną w dynamice wzrostu tego wskaźnika. W pozostałych typach urzędów korpusu służby cywilnej – poziom zatrudnienia spadł lub pozostał bez zmian. Duża rola w zmianie postaw i kształtowaniu rozwiązań wspierających zatrudnienie osób z niepełnosprawnościami należy do administracji publicznej. Niestety brakuje danych na temat odsetka osób niepełnosprawnych zatrudnionych ogółem w administracji publicznej (z uwzględnieniem administracji samorządowej).

Wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych w żadnym z ministerstw nie osiągnął dotychczas ustawowego progu 6%.

DZIAŁANIE 20. Dostępne usługi powszechne, e-commerce

Działanie zakłada zmiany przepisów prawa i uruchomienie preferencyjnych instrumentów finansowych dla operatorów dla poprawy dostępności i jakości oferowanych usług (na przykład bankowych, telekomunikacyjnych, pocztowych, kurierskich i handlowych). Działanie obejmie nie tylko poprawę dostępności architektonicznej w miejscach obsługi klienta, jak na przykład obniżone skrzynki i okienka, czy dzwonki do przywoływania obsługi ale także uruchomienie alternatywnych form komunikacji z operatorem (na przykład zastosowanie aplikacji rozpoznających i tłumaczących na język migowy; technologii umożliwiającej transkrypcję mowy).

Działanie obejmie także poprawę dostępności obiektów (centrów) handlowych, poprzez opracowanie i upowszechnienie wytycznych dostępności obiektów (budyneków), w których zlokalizowane są te centra.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MIIR

Podmioty współpracujące: MC, UKE, UOKiK, podmioty realizujące usługi powszechne, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 21. Numer 112 dla wszystkich

Celem Działania jest zapewnienie skutecznej formy komunikacji osób z niepełnosprawnościami (w szczególności osób głuchych, słabo słyszących i z problemami mowy) z operatorami numeru alarmowego 112, tak aby umożliwić im udzielenie niezbędnej pomocy w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia. Dotyczy to szczególnie sytuacji, gdy osoba zgłaszająca nie jest w stanie z różnych powodów,

wykonać połączenia głosowego. Mobilna aplikacja umożliwi rejestrację użytkownika, określenie jego lokalizacji w celu poinformowania odpowiednich ze względu na miejsce i rodzaj zdarzenia służb ratunkowych oraz komunikację w czasie rzeczywistym z operatorem numeru alarmowego z wykorzystaniem krótkich wiadomości tekstowych (sms, czat).

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MSWiA

Podmioty współpracujące: MC, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 22. Mobilność

Dla realizacji poprawy mobilności osób starszych i osób z niepełnosprawnościami zaplanowano:

- stworzenie systemu współpracy różnych podmiotów w celu zdobycia prawa jazdy i dostosowywania samochodów dla potrzeb osób z niepełnosprawnościami;
- wdrożenie standardów dostępności dla stacji benzynowych, uwzględniających przenośne terminale płatnicze, system przyzywania obsługi, możliwość płatności za pomocą aplikacji mobilnej, system tłumaczeń migowych on-line;
- zapewnienie usługi transportu indywidualnego „door to door” dla osób o ograniczonej mobilności na terenie co najmniej 1/3 gmin w Polsce;
- stworzenie mechanizmu dofinansowania do indywidualnych środków transportu dla osób z niepełnosprawnościami w zakresie zakupu i przystosowania pojazdu;
- stworzenie sieci profesjonalnych wypożyczalni, oferujących na zasadach komercyjnych zakup lub wyposażenie sprzętu wspomagającego, rehabilitacyjnego, pielęgnacyjnego;
- stworzenie podstaw systemu zapewnienia dostępności psów przewodników osobom niewidomym, w tym wypracowanie standardów szkolenia psów.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: MRPiPS, PFRON, MI, samorządy, przedsiębiorcy, przewoźnicy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 23. Dostępne usługi społeczne

Celem Działania jest zwiększenie dostępności usług społecznych użyteczności publicznej oraz wzrost poczucia podmiotowości osób starszych i osób z niepełnosprawnościami. Dzięki temu każda z tych osób będzie miała – w wybrany przez siebie sposób – możliwość pełnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Obok osób z niepełnosprawnościami mamy do czynienia z coraz większą liczbą samotnych osób niesamodzielnych, w szczególności osób starszych. Często są to osoby chore, ograniczone ruchowo, którym ciężko jest wyjść z domu. Aby zwiększyć ich aktywność i komfort życia trzeba poszerzyć poziom dostępności do sprzyjających temu usług społecznych.

Ważne jest także, aby wspierać w realizacji tych usług podmioty, które stawiają na zatrudnianie, ale i angażowanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz ich rodzin (np. przedsiębiorstwa społeczne), które są jednocześnie mocno zakorzenione w swoich lokalnych społecznościach, co daje im większe rozeznanie w problemach trapiących np. osoby z niepełnosprawnościami czy osoby starsze. Działają też one często w obszarach uznawanych za nieefektywne w kategoriach działalności komercyjnej, więc ich rozwój zapewni znaczne zwiększenie dostępności do usług w tych obszarach.

W tym celu zaplanowano:

- zwiększenie dostępności deficytowych usług społecznych dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, a w konsekwencji poprawa komfortu życia tych osób i ich rodzin;
- stworzenie modelowych rozwiązań w zakresie kompleksowego świadczenia przez podmioty ekonomii społecznej i solidarnej usług społecznych;
- wspieranie profesjonalizacji, podnoszenia jakości oraz standardów świadczenia usług społecznych, w tym także wzmacnianie potencjału podmiotów ekonomii społecznej do świadczenia kompleksowych usług, w szczególności na rzecz osób niepełnosprawnych i niesamodzielnych oraz ich rodzin;
- wprowadzenie nowej regulacji ustawowej określającej tryb współpracy jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej i solidarnej w szczególności w zakresie kontraktowania usług społecznych w społecznościach lokalnych w sposób pozwalający na osiągnięcie dodatkowych (reintegracyjnych) celów społecznych.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MRPiPS

Podmioty współpracujące: MliR, samorządy, podmioty ekonomii społecznej i solidarnej

DZIAŁANIE 24. Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej

Celem tego Działania jest wypracowanie, przetestowanie a następnie wdrożenie modelu (finansowego i organizacyjnego) zapewnienia indywidualnego wsparcia za pomocą usługi asystenta osobistego dla osób z niepełnosprawnościami. Obecnie w ramach zadań zleczanych samorządy mogą korzystać z dofinansowania przez PFRON zakontraktowanej usługi asystencji osobistej jednakże rozwiązanie to nie jest jeszcze powszechne. Działanie zakłada zatem przygotowanie odpowiednich rozwiązań na gruncie prawnym (zmiana lub wprowadzenie przepisów) i stworzenie systemu opartego na trwałych podstawach, w oparciu o dywersyfikację źródeł finansowania tej usługi. Usługi asystenckie powinny mieć charakter lokalny (na przykład poprzez sieć działających instytucji gminnych i powiatowych) oraz możliwość ich długofalowego kontraktowania u organizacji pozarządowych. Działanie

zostanie sfinansowane początkowo ze środków polityki spójności w formule projektowej (jako pilotaż).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MRPiPS

Podmioty współpracujące: PFRON, samorządy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 25. Kultura bez barier

Dla zapewnienia osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności możliwości czynnego udziału w życiu kulturalnym i poznawania dóbr kultury na zasadzie równości z innymi osobami, zaplanowano:

- modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury (między innymi: teatrów, muzeów, domów i ośrodków kultury, bibliotek) w oparciu o standardy dostępności;
- zapewnienie dostępności w działaniach kulturalnych finansowanych ze środków budżetu państwa;
- poprawę dostępności obiektów kultury, w tym zabytkowych, poprzez łączenie indywidualnych rozwiązań architektonicznych (w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków) z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych oraz standardami informacyjnymi i odpowiednimi procedurami obsługi;
- zakup sprzętu i wyposażenia udostępniającego zasoby kultury osobom o szczególnych potrzebach (na przykład podnośniki, pętle indukcyjne, urządzenia do audiodeskrypcji);
- digitalizacja różnego typu zasobów kultury z uwzględnieniem aspektu dostępności;
- budowa systemu informacji na temat obiektów kultury przyjaznych osobom ze szczególnymi potrzebami;
- wypracowanie standardów informacyjnych (o dostępności budynku, usługi, wydarzenia), które powinny być stosowane na stronach informacyjnych i ulotkach instytucji zajmujących się udostępnianiem dóbr kultury i środowiska)
- przygotowanie kadr kultury, edukacji i animacji kulturalno-społecznej w zakresie korzystania z nowych narzędzi i technologii w dostępie do kultury;
- wsparcie udziału osób starszych i osób z niepełnosprawnościami w wydarzeniach kulturalnych i rekreacyjnych, w tym szczególnie w obiektach dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MKiDN

Podmioty współpracujące: samorządy wraz z jednostkami organizacyjnymi, muzea, instytucje kultury i sportu, służby konserwatorskie, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 26. Sport, turystyka i rekreacja bez barier

Dla zapewnienia osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności możliwości udziału w rekreacji i wypoczynku na zasadzie równości z innymi osobami, zaplanowano:

- poprawę dostępności obiektów sportowych w tym między innymi poprzez opracowanie i upowszechnienie wytycznych, specyficznych dla funkcji danego obiektu (stadiony, hale sportowe, baseny), aby osoby z niepełnosprawnościami mogły korzystać z niego na równi z innymi;
- poprawę dostępności przestrzeni rekreacyjnych: np. plaże i obszary nadwodne, tereny zieleni – parki i ogrody, siłownie plenerowe i integracyjne place zabaw parkingi leśne, atrakcje turystyczne zlokalizowane w ich obrębie i sąsiedztwie itp.;
- zapewnienie na bazie istniejących źródeł finansowania sportu i turystyki dedykowanych programów finansowania turystyki społecznej osób ze specjalnymi potrzebami funkcjonalnymi m.in. działań dostosowawczych infrastruktury turystycznej (obiekty noclegowe, szlaki, wypożyczalnie sprzętu specjalistycznego dla osób z niepełnosprawnościami); poprawy dostępności obiektów i usług turystycznych (w tym między innymi: schronisk, uzdrowisk i sanatoriów, obiektów edukacyjnych Lasów Państwowych czy parków narodowych, ścieżek dydaktycznych, szlaków turystycznych) - zapewnienie dostępności wejść, swobodnego i samodzielnego poruszania się wewnątrz obiektów oraz kształtowania przyjaznego i funkcjonalnego otoczenia placówki czy miejsca;
- animację i promocję kultury fizycznej i turystyki aktywnej osób z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MSiT

Podmioty współpracujące: samorządy, właściciele obiektów sportowych, uzdrowiskowych, turystycznych, organizacje pozarządowe, Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, Parki Narodowe, PTTK,

DZIAŁANIE 27. Praca w administracji

Działanie to polega na zwiększeniu wysiłków podejmowanych w programie PFRON „*Stabilne zatrudnienie – osoby niepełnosprawne w administracji i służbie publicznej*”. Skierowane będzie do podmiotów administracji publicznej i spółek skarbu państwa i polegać będzie na eliminowaniu barier w dostępie osób z niepełnosprawnościami do stabilnego zatrudnienia. W jego ramach realizowane będzie między innymi dofinansowanie wyposażenia stanowisk pracy, adaptacji pomieszczeń lub zakup urządzeń ułatwiających wykonywanie pracy lub funkcjonowanie w zakładzie pracy. Planowane jest również zastosowanie usługi w postaci trenera pracy na podstawie planowanych rozwiązań ustawowych.

Ponadto podjęte będą zmiany w przygotowywaniu treści ogłoszeń o pracę do potrzeb osób z niepełnosprawnościami (informacje w zakresie możliwych usprawnień, które pojawiają się już w ogłoszeniach o naborach w służbie cywilnej ale nie ma to jeszcze charakteru powszechnego, preferencje dla zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami w przypadku osób o równych kwalifikacjach). Działanie to przewiduje także możliwość odbycia stażu i praktyki w urzędach, aby umożliwić nabycie kompetencji praktycznych oraz spełnienie kryteriów formalnych niezbędnych do późniejszego zatrudnienia dla osób z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MRPiPS

Podmioty współpracujące: KPRM, PFRON, ministerstwa, spółki skarbu państwa, samorzady, organizacje pozarządowe

Oczekiwane rezultaty:

- 100 usług powszechnych bez barier
- 100 obiektów kultury bez barier
- System powiadamiania alarmowego 112 dostępny dla osób z niepełnosprawnościami
- Co najmniej 100 km szlaków turystycznych dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami
- Co najmniej 10 schronisk górskich dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami
- Stworzenie systemu poprawy mobilności indywidualnej osób z niepełnosprawnościami
- 6% pracowników administracji publicznej to osoby niepełnosprawne

Budżet:

- 900 mln zł

VII. KONKURENCYJNOŚĆ

INNOWACJE I WSPARCIE PRZEDSIĘBIORSTW

Zróżnicowane potrzeby zmieniającego się społeczeństwa sprawiają, że wzrasta zapotrzebowanie na uniwersalne produkty i usługi. Uniwersalne czyli takie, które są użyteczne i przyjazne dla wszystkich. Stąd też trendy w projektowaniu wnętrz, ich wyposażenia, ubrań czy innych elementów codziennego użytku muszą uwzględniać potrzeby różnych ludzi, zwłaszcza bardziej wrażliwych grup społecznych. Przykładowo osoby starsze najchętniej dokonują zakupu ubrań, które zapewniają ciepło i komfort oraz są wykonane z miękkich dla skóry tkanin. Przy zakupie książki, wraz z wiekiem, znaczenie odgrywa wielkość czcionki, z kolei podczas codziennych zakupów doskonale sprawdzają się torby na kółkach. Wiele produktów i rozwiązań, zaprojektowanych z myślą o osobach ze szczególnymi potrzebami, z czasem uniwersalizuje się i jest w efekcie dostępna dla wszystkich. Kto z nas nie doceni łatwo otwierającego się opakowania ze szczoteczką do zębów czy większej czcionki z okresem ważności. Dlatego Program zakłada sfinansowanie budowy zaplecza badawczego dla różnych gałęzi przemysłu. Jego celem ma być poszukiwanie najbardziej funkcjonalnych i ergonomicznych rozwiązań. Będziemy także wspierać przedsiębiorstwa we wprowadzaniu na rynek produktów, które stworzą osobom z niepełnosprawnościami i osobom starszym zupełnie nowe szanse i możliwości niezależnego funkcjonowania.

Kierunek Działań przewiduje rozwój innowacyjności w tworzeniu produktów i usług opartych na inteligentnej jakości, poprzez pokazanie że uniwersalne zaprojektowanie produktu wpływa na jego konkurencyjność oraz powiększa grono potencjalnych odbiorców. Dziś młode firmy napotykają trudności we wdrażaniu nowych produktów na rynek ze względu na związane z tym koszty. Planowane jest utworzenie centrów testujących, w których firmy będą mogły przetestować pomysły na produkty oraz centrów prezentacji produktów dla potencjalnych nabywców, inwestorów i klientów. Specjalizacja w obszarze technologii asystujących czy kompensacyjnych może być zarówno przewagą konkurencyjną przedsiębiorstwa, jak również pozwoli na priorytetowe traktowanie firmy przez sektor publiczny w dostępie do kapitału i usług wspierających, ze względu na wagę tego zagadnienia dla polityki państwa.

DZIAŁANIE 28. Program badań nad dostępnością – rzeczy są dla ludzi

Działanie zakłada stworzenie krajowego programu z którego można będzie finansować badania nad zastosowaniem, uniwersalnego projektowania w różnych obszarach (na przykład budownictwo, cyfryzacja, edukacja, mobilność, transport).

Program będzie też wspierał prowadzenie badań nad zaprojektowaniem konkretnych produktów do szczególnych potrzeb ich użytkowników (między innymi: elementy mieszkań, sprzęt AGD, meble, odzież, naczynia).

W ramach programu prowadzone będą także badania nad zastosowaniem nowych technologii (aplikacje komputerowe służące do nauki programowania dla osób z

niepełnosprawnościami, do alternatywnej komunikacji, do geolokalizacji dostępnych miejsc, tras czy środków transportu – na przykład „ktoredydojade”, „dostepnyparking”).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: NCBiR

Podmioty współpracujące: MIIR, MPiT, MNISW, przedsiębiorcy, uczelnie, instytuty badawcze, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 29. Innowacje społeczne jako „poligon” dostępności

Istnieją rozwiązania, które mogą być wykorzystywane dla wsparcia osób z różnymi niepełnosprawnościami w wymiarze aktywizacyjnym czy społecznym. Ich skuteczność nie zawsze jest wysoka i często zależy od niuansów w sposobie ich zastosowania. Identyfikowany jest szereg luk, które wymagają uruchomienia nowego spojrzenia i stworzenia rozwiązań wspierających bardziej samodzielne i niezależne funkcjonowanie osób z trudnościami. Celem Działania będzie poszukiwanie innowacji (na przykład o charakterze organizacyjnym, prawnym, nie technologicznym). W ramach społecznego inkubatora dostępności – funkcjonującego ze środków funduszy unijnych, realizowane będą projekty dla grup nieformalnych, organizacji pozarządowych lub innych podmiotów zinstytucjonalizowanych, które mają pomysł na to jak usprawnić działania lub nadać im nowy wymiar. Następnie organizacje te otrzymają wsparcie w przygotowaniu rozwiązania, udzielnie grantu finansowego i doprowadzenie do szerszego stosowania najlepszych rozwiązań. Jest to element działań finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: samorządy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 30. „Dobry pomysł”

Celem Działania jest wsparcie przedsiębiorstw, zarówno na wczesnych etapach rozwoju pomysłu, jak i podejmowania działań zmierzających do tworzenia finalnych produktów i usług ukierunkowanych na wykorzystanie rosnącego potencjału nabywczego osób starszych, osób niesamodzielnych i osób z niepełnosprawnościami oraz zaspokajanie ich potrzeb konsumpcyjnych i bytowych. Uruchomione zostanie dedykowane wsparcie w postaci bonów finansowych dla firm, w tym start-upów, które posiadają ciekawe pomysły lub pracują nad innowacyjnymi produktami i usługami uniwersalnie zaprojektowanymi (lub adaptują istniejące do zmieniających się potrzeb użytkowników) lub dedykowanymi jako technologie kompensacyjne.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: MPiT, PARP, NCBiR, przedsiębiorcy, producenci technologii asystujących i kompensacyjnych

DZIAŁANIE 31. Centra wiedzy projektowania uniwersalnego

Wiele firm, zwłaszcza z sektora MŚP, nie posiada wystarczającej wiedzy w zakresie uniwersalnego projektowania. Brak powszechnej wiedzy jak wygląda wprowadzenie zmian technicznych warunkujących dostępność produktów i usług dla osób o szczególnych potrzebach w poszczególnych branżach ogranicza znacząco liczbę produktów na rynku dostosowanych do różnych potrzeb. Działanie zakłada możliwość wypracowania przez jednostki naukowe we współpracy z przedsiębiorcami wiedzy niezbędnej do dostosowania produktów czy usług do oczekiwań odbiorców o różnych potrzebach. Działanie to będzie prowadzone w pięciu branżach kluczowych dla funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: MPiT, MNISW, MKiDN, NCBIR, uczelnie, instytuty badawcze, projektanci, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 32. Targi dostępności

Celem Działania jest stworzenie polskim przedsiębiorcom możliwości promocji produktów, które dotyczą najbardziej funkcjonalnych rozwiązań technologicznych, zgodnych z zasadą uniwersalnego projektowania odpowiadających na potrzeby osób z różnymi potrzebami w mobilności i percepcji, poprzez ich zaprezentowanie. Planowane jest uruchomienie centrum wystawienniczo-prezentacyjnego (w formie na przykład targów lub innej, cyklicznie organizowanej imprezy), dla polskich przedsiębiorców, na którym prezentowane będą produkty i usługi poświęcone promocji najbardziej funkcjonalnych rozwiązań technologicznych przeznaczonych dla osób o szczególnych potrzebach.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MPiT

Podmioty współpracujące: MliR, MKiDN, PARP, NCBIR, uczelnie, instytuty badawcze, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 33. Marka „Dostępność”

Działanie zakłada stworzenie marki „Dostępność” jako znaku promującego polskich producentów wysokiej jakości produktów i usług opartych na idei projektowania uniwersalnego, a także ich wsparcie marketingowe. Działanie będzie realizowane w trybie corocznego konkursu pod patronatem rządowym.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MPiT

Podmioty współpracujące: MliR, PARP, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe

Oczekiwane rezultaty:

- Krajowy program badawczy nad dostępnością
- Program wsparcia przedsiębiorstw w produkcji dostępnych produktów
- 20 innowacji społecznych z zakresu dostępności
- 5 centrów wiedzy projektowania uniwersalnego
- 5 edycji konkursu Marka Dostępność

Budżet:

- 200 mln zł

VIII. KOORDYNACJA

KOORDYNACJA POLITYK PUBLICZNYCH NA RZECZ DOSTĘPNOŚCI

Aby zapewnić poprawę dostępności przestrzeni publicznej dla wszystkich obywateli, konieczne jest uznanie jej jako kluczowego elementu różnych polityk publicznych. Z tego powodu dostępność nie może być zamknięta w żadnym z istniejących działów administracji rządowej, gdyż ma charakter przekrojowy wobec takich zagadnień jak edukacja, praca, budownictwo, mieszkalnictwo, transport, kultura, sport, cyfryzacja i innych. Konieczny jest międzysektorowy wysiłek, wykraczający poza ramy prawne, właściwe identyfikowanie potrzeb społecznych i budowanie platformy dialogu pomiędzy różnymi interesariuszami. Niezależnie od zmian w prawie krajowym, niezbędna jest zmiana mentalności, szeroka edukacja społeczna podnosząca świadomości kształcenie różnych grup zawodowych w praktycznym zastosowaniu uniwersalnego projektowania. We wszystkich tych aspektach nieoceniona jest aktywność partnerów społecznych, którzy znają potrzeby osób z różnymi niepełnosprawnościami i stojąc na straży interesu społecznego, konsekwentnie zmieniają otaczającą nas rzeczywistość. Program Dostępność Plus stwarza szansę na jeszcze szersze urzeczywistnienie tych postulatów.

DZIAŁANIE 34. Polski Access Board

Działanie to obejmie formalno-prawne wskazanie ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego jako instytucji odpowiedzialnej za koordynację dostępności w ramach różnych sektorowych polityk publicznych czyli tzw. *Access Board*, na wzór podobnych instytucji funkcjonujących w innych krajach. Jednocześnie konieczne jest wyposażenie MliR w narzędzia kompetencyjne, umożliwiające efektywne pełnienie powierzonej funkcji. Zrealizowane to zostanie za pomocą odpowiednich przepisów w planowanej do uchwalenia *ustawie o dostępności*. Działanie to obejmie również pewne wzmocnienie kadrowe (co najmniej kilka nowych etatów) i w zakresie wspierania odpowiedniego *know-how* dla tej nowej struktury.

Za powierzeniem funkcji koordynacyjnej ministrowi właściwemu ds. rozwoju regionalnego przemawia fakt, iż zagadnienia związane z dostępnością nie mieszczą się w układzie żadnego z działów administracji rządowej. Z tego punktu widzenia Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju jako koordynujące proces inwestycji w kraju, zarządzające środkami funduszy europejskich (głównego źródła finansowania inwestycji) oraz posiadające w swym zakresie działania kompetencje w obszarze budownictwa, planowania przestrzennego i mieszkalnictwa, może zapewnić efektywną koordynację działań dla dostępności.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: ministerstwa, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 35. Prawo dla dostępności

Wadą obecnych przepisów prawa w Polsce w zakresie dostępności jest brak skutecznych mechanizmów kontrolnych, gwarantujących realizację dostępności dla nowych obiektów i przestrzeni, jako w pełni dostępnych dla osób z różnymi niepełnosprawnościami. Polskie ustawodawstwo nie posługuje się pojęciem uniwersalnego projektowania, a Polska, co wskazano w diagnozie, jako jedno z czterech państw europejskich nie posiada prawnie przyjętych standardów dostępności dla przestrzeni publicznej.

Na tym etapie nie przesądza się o kształcie modelu docelowego wdrożenia dostępności, jaki zostanie opracowany w wyniku realizacji Programu. Pożądanym kierunkiem zmian, umożliwiającym wielowymiarowe podejście do dostępności wykraczające poza wymiar niepełnosprawności, pozostaje odrębna, horyzontalna ustawa o dostępności, której celem będzie stworzenie podstaw prawnych dla efektywnego wdrażania dostępności architektonicznej, transportowej, informacyjnej i komunikacyjnej w Polsce. Ustawa nakładałaby obowiązki stosowania zasad dostępności między innymi na:

- podmioty realizujące zadania publiczne, w tym administrację centralną i samorządową, agencje i fundusze, jednostki budżetowe, fundacje skarbu państwa i z jego udziałem;
- podmioty, którym powierzono realizację zadań publicznych, w tym przedsiębiorstwa i organizacje pozarządowe;
- przedsiębiorstwa realizujące usługi o charakterze powszechnym;
- przedszkola, szkoły, szkoły wyższe.

Ustawa będzie kluczowym narzędziem wdrażania artykułu 9 *Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych* w Polsce. Działanie zakłada uwzględnienie aspektu dostępności w aktach prawnych regulujących szczegółowo określone obszary funkcjonowania życia obywateli (na przykład nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji; ustawa o transporcie zbiorowym; rozporządzenia w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych; rozporządzenia w sprawie warunków technicznych dróg publicznych; stworzenie przepisów dotyczących ewakuacji osób z niepełnosprawnościami w sytuacji zagrożenia życia; ujednoczenie przepisów prawa o parkowaniu przez osoby niepełnosprawne; wprowadzenie obowiązku przeprowadzania audytów dostępności inwestycji). Planowane jest także powołanie w ramach ustawy krajowego funduszu na rzecz dostępności. Środki zgromadzone w ramach funduszu będą wykorzystywane na poprawę dostępności. Niezbędne jest także prowadzenie bieżącego monitoringu jakości działań normatywnych pod kątem tworzenia przepisów sprzyjających zapewnieniu dostępności. Wzmocnienie procesu konsultacji społecznych dla zwiększenia partycypacji społecznej obywateli z ograniczeniami mobilności i percepcji w procesie stanowienia prawa.

Innym aspektem Działania będzie włączenie tematyki dostępności w procesy decyzyjne i legislacyjne, podejmowane w administracji publicznej. Chodzi o wypracowanie mechanizmów oceny skutków regulacji (OSR) w odniesieniu do wpływu projektów aktów prawnych w wybranych obszarach na poprawę stopnia dostępności w Polsce.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: KPRM, ministerstwa, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 36. Polskie Standardy Dostępności

Kluczowym elementem Działania jest opracowanie Standardów Dostępności, opartych na zasadach uniwersalnego projektowania. Krajowe standardy dotyczyć będą między innymi: budownictwa, transportu, cyfryzacji, spójnych rozwiązań tyflograficznych, dla przestrzeni publicznej (w tym infrastruktury pieszej), a także rozwiązań organizacyjnych, na przykład jakości usług w służbie zdrowia, kulturze czy w edukacji. Ich celem będzie zapewnienie, aby stosowano rozwiązania jednolite, porównywalne i zapewniające bezpieczeństwo dla użytkowników. Przykładem może być tu system tyfloplanów (tyflomap), który powinien tworzyć przestrzeń dotykową przyjazną i użyteczną, system spójnej głosowej informacji pasażerskiej czy rozwiązania zapewniające priorytetową rolę ruchu pieszych w systemie komunikacji miejskiej. Przyjęcie przez ustawodawcę lub organ wykonawczy odpowiednich przepisów pozwoli na powszechne zastosowanie wytycznych w celu udostępnienia środowiska osobom z różnymi możliwościami w zakresie mobilności i percepcji.

Działanie zakłada także sfinalizowanie prac nad standardami dostępności dla projektów polityki spójności.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: ministerstwa, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 37. Procedury bez barier

Zapewnienie sprawnej i efektywnej poprawy dostępności w Polsce, wymaganie tylko usuwanie barier architektonicznych, ale w takim samym stopniu barier proceduralnych. Utrudniają one lub uniemożliwiają osobom z niepełnosprawnościami korzystanie z zasobów państwa na zasadzie równego dostępu. W skutek tego osoby z niepełnosprawnościami narażone są często na nieuzasadnione koszty (na przykład konieczność ustanawiania pełnomocnika, wydawania upoważnień innym osobom ze względu na brak możliwości osobistego stawiennictwa). Stąd celem Działania jest przeprowadzenie procesu mapowania istniejących procedur w różnych obszarach i kompetencjach różnych instytucji.

Na tej podstawie zostanie przeprowadzony przegląd i ewaluacja procedur pod kątem ich optymalizacji. Wnioski i rekomendacje z przeglądu zostaną wdrożone w postaci dostosowania procedur do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: ministerstwa, samorządy, urzędy centralne, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 38. Współpraca na rzecz dostępności

Warunkiem sukcesu działań instytucji publicznych w zakresie zapewniania dostępności jest zaangażowanie środowisk społeczno-gospodarczych, których ta

tematyka dotyczy. Takie zaangażowanie musi być zapewnione na wszystkich etapach realizacji działań na rzecz dostępności to jest od etapu ich projektowania, budżetowania, do monitoringu i oceny osiągniętych efektów. W tym celu zostanie powołana Rada ds. Dostępności, która będzie organem konsultacyjno-doradczym dla Ministra Inwestycji i Rozwoju. W skład Rady wejdą między innymi przedstawiciele: administracji publicznej, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych działających na rzecz dostępności i praw osób z niepełnosprawnościami, organizacji senioralnych, uczelni wyższych, instytutów badawczych, korporacji zawodowych architektów i urbanistów, a także przedstawiciele środowisk gospodarczych działających w obszarach, których w największym stopniu dotyczy problematyka dostępności na przykład transportu czy budownictwa. Zadaniem Rady będzie inicjowanie działań na rzecz poprawy dostępności oraz opiniowanie działań i inicjatyw władz publicznych w zakresie dostępności.

Dodatkowo w ramach działania planowane jest wypracowanie mechanizmu funkcjonowania koordynatorów dostępności w jednostkach administracji publicznej. Koordynatorzy dostępności to pracownicy wyznaczeni do pilnowania aby wszystkie działania urzędu były zgodne z ideą dostępności (na przykład zapewnienie alternatywnych możliwości komunikacji, przyjazne wzory dokumentów, rozwiązania organizacyjne, dostępność architektoniczna).

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: KPRM, ministerstwa, samorządy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 39. Zamówienia publiczne i inwestycje

W celu zapewnienia stałej obecności tematyki dostępności w codziennej praktyce działania organów administracji publicznej niezbędne jest stworzenie mechanizmów i procedur uwzględniania tych zagadnień w standardowych procesach realizowanych przez urzędy i ich pracowników. Konieczne jest także zapewnienie odpowiednich kompetencji w tych organach do tworzenia, odbierania i oceniania prac pod kątem dostępności.

W ramach Działania przewiduje się wprowadzenie zagadnień związanych z dostępnością w proces udzielania zamówień publicznych poprzez identyfikację typowych zamówień, w których tematyka ta może być stosowana. W oparciu o otrzymane wyniki przygotowane zostaną modelowe wzory dokumentów (na przykład specyfikacji istotnych warunków zamówienia i opisów dostępności inwestycji, przykłady klauzul społecznych, list sprawdzających i kontrolnych) uwzględniające wymagania dla osób o szczególnych potrzebach (na przykład budowa przystanku, drogi, przejścia podziemnego). Wzory te będą stanowić konkretne narzędzia, pomocne dla wszystkich podmiotów dokonujących zamówień publicznych już na etapie przygotowania założeń do postępowania o udzielenie zamówienia publicznego.

Działanie przewiduje szkolenia dla przedstawicieli zamawiających w zakresie uwzględniania problematyki dostępności w procedurach udzielania zamówień publicznych.

Kolejny aspekt Działania to dokonanie przeglądu najważniejszych inwestycji strategicznych kraju i włączenie w mechanizmy ich realizacji procedur zapewniających uwzględnienie tematyki dostępności. Punktem wyjścia tego zadania będzie analiza wybranych projektów strategicznych ze Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i wypracowanie indywidualnych rekomendacji w zakresie dostępności wobec każdego z nich.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: UZP

Podmioty współpracujące: MliR, ministerstwa, samorządy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 40. Certyfikacja dostępności

Certyfikacja dostępności to proces potwierdzania dostępności danego obiektu/usługi do potrzeb różnych osób, w tym między innymi osób starszych, osób z niepełnosprawnościami. Warunkiem otrzymania certyfikatu powinno być uzyskanie pozytywnego audytu dostępności na podstawie precyzyjnie określonych kryteriów. Celem Działania jest stworzenie systemu certyfikacji osób, instytucji prowadzących szkolenia i audyty z zakresu dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Dodatkowo planowane jest opracowanie opisu kwalifikacji wymaganych dla zawodu audytora oraz ich zarejestrowanie w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: MI, samorządy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 41. Monitoring polityk publicznych

Poprawa dostępności przestrzeni i usług o charakterze powszechnym, wymaga precyzyjnego określenia stanu wyjściowego oraz kwantyfikacji skali i zakresu pożądaných zmian. Działanie przewiduje budowę systemu zbierania danych o dostępności w statystyce publicznej, co umożliwi określenie stanu obecnego oraz jednoznaczne wyznaczenie wartości docelowych. Zakres zbieranych danych będzie uwzględniał główne aspekty dostępności (między innymi budownictwo, transport, kultura, cyfryzacja) oraz ich zróżnicowanie przestrzenne w układzie terytorialnym. Kwestia identyfikacji barier, na jakie napotykają osoby z niepełnosprawnościami oraz ocena stanu dostępności w różnych wymiarach powinna zostać włączona także jako element kompleksowych badań społecznych diagnozujących warunki i jakość życia Polaków (na przykład Diagnoza Społeczna, Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności).

W Działaniu przewiduje się rozwój i zastosowanie narzędzi jakościowej analizy i oceny danych o dostępności, w celu zapewnienia wszystkim interesariuszom, a zwłaszcza decydentom, pełnego zakresu informacji o wyzwaniach i pożądaných działaniach w zakresie dostępności. Rekomendacje płynące z ilościowej i jakościowej analizy danych będą służyć między innymi ocenie postępu realizacji i osiągniętych rezultatów Programu Dostępność Plus.

Działania zakłada także dokonanie przeglądu polityk publicznych pod kątem oceny w jakim stopniu uwzględniają one w chwili obecnej tematykę dostępności oraz identyfikacji pożądanych zmian w tym zakresie.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: GUS

Podmioty współpracujące: MliR, ministerstwa

DZIAŁANIE 42. Potencjał organizacji pozarządowych

Wiele z organizacji pozarządowych działających w Polsce na rzecz osób z niepełnosprawnościami skupia ekspertów zajmujących się dostępnością przestrzeni, produktów czy usług. Niemniej stopień niedostosowania środowiska zurbanizowanego oraz szansa związana z programem Dostępność Plus, stwarza potrzebę wzmocnienia potencjału kompetencyjnego organizacji pozarządowych. Placówki te mogłyby audytować dostępność, upowszechniać najlepsze rozwiązania, doradzać w rozwiązywaniu problemów związanych z dostępnością oraz dysponować kompetencjami w zakresie alternatywnych form komunikacji. Celem Działania jest stworzenie sieci organizacji pozarządowych, zajmujących się dostępnością, poprzez ich wsparcie w postaci grantów finansowych przeznaczonych na budowanie kompetencji do prowadzenia audytów, doradztwa, szkoleń i świadczenia usług w zakresie udostępniania (na przykład komunikacji alternatywnej – tworzenia napisów na żywo czy zapewnienia audiodeskrypcji, opracowywania dostępnych materiałów itp.).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: KPRM

Podmioty współpracujące: organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 43. Spójna polityka społeczna na rzecz dostępności

Podmioty ekonomii społecznej i solidarnej, jako podmioty charakteryzujące się prymatem celów społecznych nad działalnością komercyjną, są już realizatorami usług społecznych. Świadczą je w oparciu o lokalne zasoby, włączają i dopasowują je do potrzeb osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wobec wzrostu liczby osób samotnych i niesamodzielnych skala tego zjawiska, jest jednak niewystarczająca. W wielu społecznościach lokalnych występują problemy z dostępem do usług wysokiej jakości, charakteryzujących się zindywidualizowanym podejściem do odbiorców. Bez podjęcia konkretnych działań i wzmocnienia potencjału podmiotów niekierujących się prymatem zysku sytuacja ta będzie coraz trudniejsza.

Konieczne jest więc zapewnienie spójności w zarządzaniu i programowaniu polityki na rzecz redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego, a także przyjęcie spójnej i kompleksowej regulacji ustawowej. Ustawa zawierać będzie m.in. koncepcję nowego sposobu planowania działań w obszarze aktywnej polityki społecznej na poziomie lokalnym.

Dlatego też powstanie ustawa regulująca sferę ekonomii społecznej i solidarnej. W ramach ustawy uregulowane zostaną m.in.:

- preferencje w realizacji usług społecznych przez przedsiębiorstwa społeczne w społecznościach lokalnych;
- zastępujące i integrujące dotychczasowe strategie i programy lokalne w obszarze spraw społecznych lokalne programy rozwoju społecznego,
- wymogi i preferencje dla podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej.

Wprowadzenie nowych rozwiązań legislacyjnych, poprzedzone będzie testowaniem wielu rozwiązań m.in.:

- budowaniem, wdrażaniem i upowszechnianiem modeli działalności dla podmiotów świadczących kompleksowo usługi społeczne osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym,
- oparciem programowania i realizacji usług społecznych na potencjale lokalnym,
- wspieraniem podmiotów niekomercyjnych działających w obszarze polityki rodzinnej - nie tylko jako podmiotów o charakterze opiekuńczym i edukacyjnym, ale również integrujących społeczność lokalną.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MRPiPS,

Podmioty współpracujące: MliR, samorządy, podmioty ekonomii społecznej i solidarnej

DZIAŁANIE 44. Społeczna świadomość dostępności

Zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej wymaga budowy świadomości społeczeństwa na temat różnorodności potrzeb i równości praw wszystkich mieszkańców. Kształtowanie i zmiana postaw to proces długotrwały, wymagający ciągłego wzmacniania i utrwalania. Aby idea przyjaznej Polski mogła być skutecznie realizowana, konieczna jest szeroka edukacja społeczna podnosząca świadomość problematyki różnych potrzeb i dostępności dla różnych grup społecznych, znosząca stereotypy zarówno wśród decydentów podejmujących decyzję w zakresie kształtowania różnych obszarów przestrzeni publicznej, projektantów, urbanistów, administracji państwowej i branż biznesowych ale także ogółu społeczeństwa – użytkowników przestrzeni w zakresie przysługujących im praw.

Szczególną rolę w tym zakresie może odegrać administracja publiczna. Dlatego ważne jest podnoszenie świadomości i kompetencji urzędników w zakresie dostępności.

W Działaniu przewiduje się realizację kampanii informacyjnych i edukacyjnych, głównie w Internecie, w tym w mediach społecznościowych, poświęconych tematyce dostępności, potrzeb i funkcjonowania osób ze szczególnymi potrzebami (między innymi promowanie pozytywnego wizerunku seniorów i osób z niepełnosprawnościami; promowania idei włączenia społecznego; prawa do edukacji włączającej kierowane także do dzieci i rodziców na każdym szczeblu kształcenia; promujące mobilność, zwracające uwagę na kwestie bezpieczeństwa, w tym budowanie świadomości zagrożeń i kształtowanie bezpiecznych zachowań, na przykład podczas zagrożeń pożarowych, skierowanych do osób z niepełnosprawnościami i osób starszych). Do podnoszenia świadomości społecznej będą wykorzystywane kampanie społeczne (prasa, radio, telewizja publiczna)

dążące do wywoływania refleksji, zainteresowania trudnymi zagadnieniami, uświadomienia, ale też kształtowania konkretnych, społecznie pożądaných wzorców zachowań, zmiany postaw, kreowania relacji społecznych i życzliwych postaw. Integralnym elementem działań jest wymiana doświadczeń i dobrych praktyk między wszystkimi środowiskami zajmującymi się dostępnością (organizacje pozarządowe, biznes, administracja, JST), poprzez organizację konferencji, spotkań, grup, konkursów dobrych praktyk.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: KPRM, administracja publiczna, organizacje pozarządowe

Oczekiwane rezultaty:

- Polski Access Board
- Koordynatorzy dostępności w urzędach
- Horyzontalna ustawa o dostępności
- Ustawa o ekonomii społecznej i solidarnej, poprawiająca dostęp do usług społecznych
- 6 standardów dostępności dla polityki spójności
- Obowiązujące standardy dostępności w prawie krajowym
- Co najmniej 20 aktywnych organizacji działających w obszarze dostępności
- 20% projektów strategicznych SOR, w których realizowany jest komponent dostępności

Budżet:

- 120 mln zł

SYSTEM REALIZACJI

Podmiotem odpowiedzialnym za koordynację całego Programu jest Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju. Za powierzeniem funkcji koordynacyjnej Ministerstwu przemawia fakt, iż zagadnienia związane z dostępnością nie mieszczą się w silosowym układzie żadnego z działów administracji rządowej. Z tego punktu widzenia Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju jako koordynujące politykę rozwoju i inwestycji w kraju, a jednocześnie zarządzający środkami funduszy europejskich (głównego źródła finansowania inwestycji) oraz posiadający w swym zakresie działania kompetencje w budownictwa, planowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa, może zapewnić efektywną koordynację działań w zakresie dostępności.

Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju będzie odpowiedzialne bezpośrednio za przygotowanie, przyjęcie i stworzenie ram organizacyjno-finansowych dla realizacji Programu. MliR będzie koordynowało realizację Działań zaplanowanych w Programie, które zostaną powierzone właściwym resortom, urzędom centralnym, samorządom lokalnym i podmiotom prywatnym. Cele Programu będą realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz przedstawicielami przedsiębiorców.

Koordynacja realizacji Programu będzie zapewniona w ścisłym współdziałaniu z Pełnomocnikiem Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Rolą Pełnomocnika będzie zapewnienie, że Działania podejmowane w Programie będą odpowiadały na postulaty środowiska osób z niepełnosprawnościami, w tym ujęte w zobowiązaniach międzynarodowych jak *Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych*. Jednocześnie Pełnomocnik koordynuje prace nad przygotowaniem ujętej w SOR *Strategii na rzecz osób niepełnosprawnych*, której zakres jest szerszy niż kwestie dostępności, gdyż obejmuje szerokie kwestie społeczne takie jak rehabilitacja społeczna czy zawodowa. Współpraca MliR i MRPiPS w tym zakresie zapewni pełną spójność działań przewidzianych do realizacji w obu dokumentach.

Zadania związane z koordynacją Programu obejmują: programowanie, to jest określanie obszarów wsparcia oraz zasad udzielania wsparcia, dokonywanie przeglądu Programu, organizowanie współpracy z poszczególnymi resortami, jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi oraz przedstawicielami przedsiębiorców, a także monitorowanie realizacji Programu.

Wypracowanie narzędzi i mechanizmów realizacji powyższych zadań stanowi integralny element realizacji Programu (Koordynacja), a jednocześnie stanowi warunek sukcesu w jego realizacji. Stąd na etapie programowania nie jest zasadne określanie szczegółowych kompetencji poszczególnych podmiotów czy instrumentów współpracy między nimi. Kwestie te zostaną doprecyzowane w wyniku analiz przeprowadzonych w pierwszym etapie realizacji Programu oraz w dokumentach wdrożeniowych i legislacji.

W Programie wyszczególniono Działania przyczyniające się do jego realizacji w różnych obszarach, z uwzględnieniem dostępności. **Realizacja tych Działań będzie następować na podstawie cyklicznie aktualizowanych Planów Wdrażania**

Działania opracowywanych przez instytucje odpowiedzialne za koordynację poszczególnych Działań w Programie.

Plany Wdrażania Działania będą określać między innymi ramy czasowe, etapy realizacji i podmioty odpowiedzialne za ich wykonanie oraz wskaźniki służące pomiarowi stopnia realizacji danego Działania, a także wymagany budżet i jego źródła finansowania.

Instytucje zaangażowane w realizację Programu to między innymi:

- Kancelaria Prezesa Rady Ministrów;
- Wybrane ministerstwa (MEN, MZ, MNiSW, MRPiPS, MC, MI, MliR, MPiT, MSWiA, MKiDN, MSiT, MF) oraz jednostki podległe;
- Jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli;
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
- Urząd Transportu Kolejowego;
- Urząd Komunikacji Elektronicznej;
- Urząd Zamówień Publicznych;
- Główny Urząd Statystyczny;
- Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości;
- Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji;
- Krajowi operatorzy usług i charakterze powszechnym (na przykład bankowe, ubezpieczeniowe, pocztowe, transportu, audiowizualne);
- Uczelnie i instytuty badawcze;
- Przedsiębiorcy;
- Organizacje pozarządowe.

Z uwagi na fakt, że Program będzie finansowany z różnych źródeł (w zależności od rodzaju działania i obszaru wsparcia), a w jego realizację zostaną zaangażowane zarówno środki unijne jak i budżet państwa, zasady realizacji poszczególnych przedsięwzięć będą uwzględniały warunki i procedury obowiązujące przy wykorzystaniu danego środka finansowego.

MONITOROWANIE I EWALUACJA

Monitorowanie realizacji Programu pozwala na rzetelną ocenę stanu jego wdrożenia, a także zarządzanie zaplanowanymi w nim Działaniami. System monitorowania Programu opiera się na cyklicznej sprawozdawczości dotyczącej osiągniętych rezultatów wskazanych w treści dokumentu.

Za koordynację procesu monitorowania Programu odpowiedzialne jest Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, natomiast w samym procesie uczestniczą wszystkie instytucje realizujące Działania określone w Programie.

Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego opracowuje coroczne sprawozdania z realizacji Programu na podstawie danych przekazanych przez instytucje realizujące poszczególne Działania. Sprawozdania są przekazywane do wiadomości Rady Ministrów. Sprawozdanie zawiera podstawowe informacje na temat stanu realizacji poszczególnych Działań oraz dane dotyczące wartości osiągniętych wskaźników i efektów. Sprawozdanie będą również wskazywać na ewentualne trudności we wdrażaniu zaplanowanych przedsięwzięć oraz wynikające z nich niezbędne zmiany. Informacje na temat problemów będą wykorzystywane do bieżącego zarządzania Programem. Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego jest odpowiedzialny za opracowanie zakresu, sposobu i częstości przekazywania danych sprawozdawczych.

Nie wcześniej niż po 2 latach realizacji Programu oraz po jego zakończeniu przeprowadzona zostanie ewaluacja Programu. Pierwsza ewaluacja ma na celu zidentyfikowanie potrzeby ewentualnych korekt w realizacji Programu, natomiast ewaluacja ex-post (po zakończeniu programu) ma na celu pokazanie wpływu realizacji Programu na poprawę dostępności w Polsce. Ewaluacja wskaże co udało się osiągnąć dzięki realizacji Programu, a co wymaga dalszych usprawnień.

System wskaźników wykorzystany w Programie opiera się na systemie zarządzania przez rezultaty. Dla każdego Działania podmiot odpowiedzialny za jego koordynację przygotowuje wskaźniki realizacji Działania umieszczane w Planie Wdrażania Działania. W ten sposób pokazane zostaną bezpośrednie rezultaty wskazanych w Programie celów i zaplanowanych przedsięwzięć.

Efekty Programu będą systematycznie monitorowane, dzięki czemu można obserwować postępy w jego realizacji oraz reagować na pojawiające się problemy. Osiągnięte rezultaty będą udostępniane do publicznej wiadomości oraz podawane pod dyskusję ze wszystkimi zainteresowanymi stronami.

FINANSOWANIE

Program przewiduje, że w latach 2018-2025 kwota około 23,2 miliarda złotych zostanie przeznaczona na realizację celów określonych w Programie. Podstawowymi źródłami finansowania Programu są:

Publiczne środki zagraniczne (19,6 mld zł, co stanowi około 84% budżetu Programu), wśród których należy wymienić:

- Fundusze europejskie, czyli: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny oraz Fundusz Spójności. Środki tych funduszy wydatkowane są poprzez realizację poszczególnych programów operacyjnych. Istotną część programu „Dostępność Plus” wpisuje się w cele wdrażanych obecnie programów operacyjnych, natomiast w pozostałej części konieczne będzie przeprowadzenie zmian w Umowie Partnerstwa i wybranych programach operacyjnych w celu wprowadzenia do nich działań wynikających z Programu Dostępność Plus. Działania, które dotychczas nie były planowane w programach operacyjnych zostaną wprowadzone jedynie na poziomie krajowych programów operacyjnych (Wiedza Edukacja Rozwój, Inteligentny Rozwój, Polska Cyfrowa). Nie przewiduje się zmian w regionalnych programach operacyjnych, natomiast część wydatków ponoszonych w ich ramach (inwestycje w przestrzeń i budynki publiczne, transport miejski, zakup i modernizacja taboru kolejowego) zostaną objęte regulami dostępności, co pozwala włączyć je do budżetu Programu Dostępność Plus.
- Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (czyli tzw. fundusze norweskie i fundusze EOG), które są formą bezzwrotnej pomocy zagranicznej.

Publiczne środki krajowe (2,3 mld zł, co stanowi około 10% budżetu Programu), wśród których należy wymienić:

- budżet państwa, w tym również w zakresie wkładu krajowego niezbędnego do współfinansowania działań z funduszy europejskich (344 mln zł, czyli ponad 1% budżetu Programu)
- środki jednostek samorządu terytorialnego stanowiące w znacznej części wkład krajowy niezbędny do współfinansowania działań z funduszy europejskich stanowiące (JST) (1,19 mld zł, czyli około 5% budżetu Programu)
- fundusze celowe: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) (800 mln zł, czyli 3% budżetu Programu).

Środki prywatne (1,3 mld zł, co stanowi prawie 6% budżetu Programu).

Szacunkowy podział budżetu Programu na wyżej wymienione źródła prezentuje tabela poniżej.

Budżet całego Programu stanowi około 1% inwestycji rozwojowych Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Realizacja proponowanych działań, co do zasady nie powinna angażować dodatkowych środków finansowych (poza wartościami wskazanymi w drugiej kolumnie poniżej tabeli) i będzie mieścić się w

ramach finansowych określonych w SOR. Poza wskazanymi przypadkami zadania realizowane w ramach Programu sfinansowane zostaną w ramach limitu wydatków poszczególnych dysponentów bez konieczności ubiegania się o dodatkowe środki z budżetu państwa.

Większość planowanych działań (blisko 90%), a zatem i nakładów finansowych wynika z zadań, które obecnie są realizowane lub zaplanowane w programach i budżetach poszczególnych instytucji rządowych i samorządowych, na przykład modernizacja sieci i infrastruktury kolejowej czy inwestycje samorządowe. Realizacja tych zadań nie będzie wiązała się zatem z koniecznością zwiększenia wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych, a jedynie zapewnienia że zaplanowane wydatki realizowane są zgodnie z regułami dostępności. Budżet Programu Dostępność Plus obejmie te środki finansowe jednocześnie zapewniając że wydatki ponoszone w ich ramach będą zgodne z celami Programu i przyczynią się do poprawy dostępności w zależności od typu danej inwestycji.

Zgodnie z badaniami i statystykami międzynarodowymi (WHO) koszt zapewnienia dostępności inwestycji czy środka transportu na etapie ich planowania czy planowania zakupu to około 1-2% pierwotnej wartości. Znane są również przypadki, w których analiza dostępności na etapie projektowania inwestycji oraz zastosowanie uniwersalnego projektowania wpłynęły na obniżenie jej pierwotnie zaplanowanego kosztu. Z kolei koszt modernizacji inwestycji lub taboru w związku z zapewnieniem dostępności już oddanego do użytku to 10-15% pierwotnej wartości inwestycji. Stąd niezwykle istotne jest, aby wydatki zaplanowane w budżetach poszczególnych instytucji (niezależnie od realizacji programu Dostępność Plus) od możliwie wczesnego etapu uwzględniały specyfikację dostępności.

Podział na źródła z uwzględnieniem kwot wydatków aktualnie zaplanowanych i dodatkowych wymagających zaangażowania finansowego przedstawia poniższa tabela.

Źródło	Całkowity budżet Programu (PLN)	Środki dodatkowe do zaangażowania (uwzględnione w całkowitym budżecie Programu)
Fundusze UE i EOG	19,6 mld	1,6 mld
Środki JST	1,19 mld	0,15 mld
Budżet Państwa	0,34 mld	0,23 mld
Fundusze celowe (PFRON)	0,8 mld	0,12 mld
Środki prywatne	1,3 mld	0,29 mld
SUMA	23, 2 mld	2,4 mld

Podmioty odpowiedzialne za finansowanie Programu

Zapewnienie środków finansowych na realizację Działań Programu należy do instytucji odpowiedzialnych za koordynację danego Działania. Instytucje te zobowiązane są do zaplanowania budżetu dla danego Działania z uwzględnieniem środków aktualnie przeznaczonych na realizację określonych przedsięwzięć i środków wymagających dodatkowego zaangażowania. Realizacja poszczególnych Działań odbędzie się w ramach limitów wydatków określonych dla części budżetowych właściwych dysponentów, bez konieczności ich zwiększania. Budżety danych Działań zostaną przedstawione w Planie Wdrażania Działania. Planowanie budżetowe będzie prowadzone zgodnie z przyjętymi zasadami dla poszczególnych źródeł finansowania wydatków publicznych.